

Shaalos V'Teshuvos on Hilchos Pesach

Shiur# 15 | March 28th 2015

קידוש במקום סעודה שהכל CAKE

רשב"ם מסכת פסחים דף קא עמוד א

אף ידי קידוש לא יצאו. כדפרשין טעמיה לקמיה אין קידוש אלא במקום סעודה דכתיב (ישעיה נח) וקראת לשבת עונג במקום שאתה קורא לשבת כלומר קרייה דקידוש שם תהא עונג ומדרש הוא.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רעג סעיף ה

כתבו הגאונים הא דאין קידוש אלא במקום סעודה, אפילו אכל דבר מועט, או שתה כוס יין שחייב עליו ברכה יצא ידי קידוש במקום סעודה וגומר סעודתו במקום אחר. ודוקא אכל לחם או שתה יין, אבל אכל פירות לא.

משנה ברורה סימן רעג ס"ק כז

כשיעור - דהיינו שישתה שיעור רביעית, וי"א שאינו יוצא ידי קידוש במקום סעודה אפילו ישתה שיעור רביעית רק צריך לשתות רביעית יין מלבד הכוס של הקידוש: **ושער הציון ס"ק כט** הוא דעת הלבוש, ורבו אחרונים העומדים בשיטתו, ומכל מקום בקידוש של שחרית יש לסמוך על המקילין אם אין לו יין כל כך, אבל בקידוש של לילה אין להקל בזה, ואפילו אם ישתה עוד כוס אחד בלילה מלבד זה, גם כן יש לעיין אם נסמוך על זה, דכמה ראשונים חולקים על זה, כמו שכתב בחידושי ר' עקיבא איגר:

משנה ברורה סימן רעג ס"ק כו

והנה בשלטי גבורים כתב דאף בפירות די דכל סעודת שבת נחשבת קבע אך דעת הטור ושו"ע עיקר [מ"א] אך אם חלש לבו קצת ואין לו עתה מחמשת המינים לסעוד אחר הכוס דעת איזה אחרונים דיש לסמוך על הש"ג בשחרית אבל בלילה בודאי אין לסמוך עליו דשאר פוסקים לא ס"ל כוותיה:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן סג

To see the Igros Moshe [click here](#)

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רי סעיף א

האוכל פחות מכזית בין מפת בין משאר אוכלים, והשותה פחות מרביעית בין מיין בין משאר משקים, מברך תחלה ברכה הראויה לאותו המין, ולאחריו אינו מברך כלל.

ט"ז שם ס"ק א

והשותה פחות מרביעית. נ"ל דיין שרף שבמדינתנו אינו בכלל זה דבזה א"א לשתות רביעית הלוג שהוא ביצה ומחצה וא"כ אזלי' בתר שיעור השתיה לרוב בני אדם בזה וראיה לזה מדאי' בר"י מביאו ב"י לענין בריה דיש חילוק דאם הוא דבר שדרך לאוכלו עם הגרעין חשבינן עם הגרעין כזית כו' ה"נ ניזול בתר דרך העולם ותו ראיה מריש פ' המוציא יין דאמרינן שם יין כדי מזיגה ומפרשינן כדי רובע רביעית שאם תמזגנו יעמוד על רביעית והוא שיעור כוס של ברכה ואמר רבא לענין שבת כיון דבעי' מידי דחשיב' והא נמי חשיב' פי' דחשיב לצרופי ביה מיא הרי לפנינו אף על גב דאין שם רביעית כיון דראוי למזוג בו מים עד רביעית ה"נ ביין שרף שאם שותה כדרך שבני אדם שותין בפעם אחד או אפי' בשתי פעמים כשאין הפסק ביניהם כשיעור שתיית רביעית כדאי' בס"י תרי"ב דבהא מצטרפין ב' השתיות להדדי לכשיעור ואז אע"פ שאין שם רביעית הלוג מ"מ כיון שראוי למזוג מים וישתה רביעית וא"א לשתות רביעית לסתם אדם קרינן ביה שפיר ושבעת ובלא"ה יש צד דבנ"ר א"צ (רביעית) דהא התוס' מספק' להו בזה נוכל לסמוך ולומר דה"ל כאלו שתה רביעית בי"ש וחייב בברכה אחרונה כנלע"ד.

שו"ת מהרש"ם חלק א סימן קעה

ומה ששאל בדין קידוש של יום אם צריך שיעור כוס וכתב בשם ש"ב הרב החסיד בנש"ק מו"ה בנימין וואלף ז"ל שהביא מהר"ן פרק ערבי פסחים שכתב דזוטר שיעוריה הנה ידעתי מאז ומקדם מזה והדבר פשוט אצלי דכונת הר"ן דהקידוש עצמו זוטר שיעוריה דבלילה מברכין בפה"ג וברכת קידוש מה שאין כן ביום זוטר שיעור הברכה. דאי כונת הר"ן לענין שיעור הכוס אם כן הו"ל לפרש כמה שיעורו ביום. וגם מנ"ל להר"ן ד"ז בלא ראיה מהש"ס? [וגם הוא נגד דברי טוש"ע /או"ח/ (סי' רע"א סי"א) ושע"ת סי' רפ"ט וכמ"ש גם ר"מ] וע' בב"י יו"ד סי' רס"ה וט"ז שם סק"י בשם הרשב"א דבמקדש בעי מלא לוגמא אבל בכוס מילה כיון שאינו מדין הש"ס א"צ שיעור כזה ומוכח דקידוש היום שי"ב חיוב מדין הש"ס שיעורו כמלא לוגמיו כמו כל קידוש. וע' במרדכי סופ"ג דעירובין בשם תשו' ריב"י ובחידושי אנשי שם שעל המרדכי יומא בשם ר"י דס"ל דגם בכוס מילה בעי מלא לוגמיו ומכ"ש בזה. אבל העיד לפני ת"ח זקן שהיה בעצמו במעמד בפני הגה"ק אבד"ק ראפשיטץ זצ"ל שצוה לתלמידיו לקדש ביום על י"ש על צלוחית קטן כדרך שתייתו וא"צ שיעור כוס והגם שהיה לפניו יין על השלחן אמר שמכבדו בי"ש כדי להורות הלכה לתלמידים. וכן הועד לפני בשם הגאון החסיד אבד"ק קאמינקא זצ"ל שנהג כן תמיד והיינו עפ"ד הט"ז /או"ח/ סי' ק"צ ומשום שכך דרך שתייתו ושביעת גרונו. וע' בב"י א"ח סי' רע"א בשם ראבי"ה שקבלה בידו דסגי בקידוש בקיממא שיעור גרונו וסביב לוגמו אלא שחלקו עליו. וכיון דשתיית י"ש נתפשט מאוד והוי חמר מדינה לשתות כמעט בפני כל סעודה צלוחית קטן וקשה לשתות יותר מפני חריפותו לכן שיעורו גם לענין קידוש בכך. וכן הועד לפני בשם הרה"ק מלובלין זצ"ל וכדאי הם לסמוך עליהם בקידוש היום ודוקא ביין ושכר בעי' שיעור כוס.

Public Hadlakos Neiros

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רסג

ב' או ג' בעלי בתים אוכלים במקום א', י"א שכל אחד מברך על מנורה שלו, ויש מגמגם בדבר. ונכון ליזהר בספק ברכות ולא יברך אלא אחד. הגה: אבל אנו אין נוהגין כן.

NEWSPAPERS ON YOM TOV

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שז סעיף יד

לקרות באיגרת השלוחה לו אם אינו יודע מה כתוב בה מותר ולא יקרא בפיו אלא יעיין בה, ואם הובאה בשבילו מחוץ לתחום, טוב ליזהר שלא יגע בה.

ביאור הלכה סימן שם ד"ה טוב ליזהר

טוב ליזהר שלא יגע בה - אבל הקריאה או עכ"פ העיון מותר כמבואר בב"י ורק על הנגיעה מחמיר לכתחלה דטוב ליזהר משום מוקצה ועיין בביאור הגר"א [וכן בשארי אחרונים] דמסקי דעל הנגיעה אין להחמיר דאין בזה משום מוקצה וכמו שכתבתי במ"ב אבל על עצם הקריאה או העיון מפקפק הגר"א מאד הלא נהנה מי שהובא בשבילו מחוץ לתחום ואף שמיישב לבסוף דהשו"ע יסבור כהפוסקים דס"ל דטעם האיסור שאסרו ליהנות בשבת מי שהובא בשבילו איננו מטעם שלא יהנה ממלאכת שבת כ"א מטעם שלא יאמר לא"י להביא לכתחלה בשבת וזה לא שייך כאן וכמ"ש במ"ב ע"ש בהגר"א אבל נמצא לפ"ז דדין זה יהיה תלוי באשלי רברבי. היוצא מדברינו דעל הנגיעה אין להחמיר כלל אבל על הקריאה והעיון נכון מאד להחמיר מי שהובא בשבילו אם לא לצורך גדול דאז יש לסמוך על המקילין:

שיעור כזית

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן טז

ד. איך לעשות לדינא בשיעור הפת שהמברך נוטל לעצמו, ובמה שנותן למסובין ממה שלפניו, ואיך ינהגו בלילי פסחים

עכ"פ לדינא יש לנו לעשות כהרמ"א, דבאיכא גם אחריני צריך ליתן לכל אחד מהמסובין לא פחות מכזית, ויותר טוב שגם כשאוכל בעצמו יאכל לא פחות מכזית בשעת הברכה כהמג"א סק"ז, שכתב שיש לעשות לכתחלה כן. וכן משמע מהמשנה ברורה ס"ק ט"ו שיותר טוב לעשות כן. ומה שהביא הרוקח תרי לישני בירושלמי, אולי סברי שאית דאמרי פחות מכזית הוא שמיקל, שיכול ליתן, שלכן סברי שטוב להחמיר לכתחלה כאית דאמרי כזית. וכדמסיק הא"ר, דלדינא בין לעצמו בין לאחרים יתן כזית, דיוצא לכו"ע, דאית דאמרי פחות מכזית רצה לומר אפילו פחות מכזית. ומסיק שבתשב"ץ הביא לשון ירושלמי כך, אבל לאית דאמרי כזית, אסור לבצוע על פחות

מכזית. אבל זהו דלא כמהרי"ל, שסובר שלעצמו אף שבצע כזית אכל רק החצי, ולהמסובין, לפירוש הא"ר, נתן פחות. אבל אף שכתבת טעם, מסתבר יותר לפרש כדכתבת, דונתן כן לכולם הוא על הבציעה. ולדינא וודאי יש ליתן כזית לכל אחד כהרמ"א, וכ"ש בשבת ויו"ט בין בלילה בין ביום.

וא"כ בלילי פסח שאף הג' מצות - שרוב העולם נוהגין זה יותר ממאה שנים, שלענין זה אכשור דרי, ועושין מצות דקות - שאף אם הם מצות גדולות לא יספיק, אם ידקדקו לאכול כזית מצה, אלא לשנים. וכפי המנהג גם האפיקומן אוכלין מאלו המצות, שהרי המנהג הוא שעושין יחץ, וחצי האחת מניחין לאפיקומן. וודאי לא יספיק, דהא לכתחילה צריך שיעור חמישה זיתים לאחד, שיעור שני זיתים בשעת הברכה, שיעור כזית אחד לכורך, ושיעור שני זיתים לאפיקומן. ואף אם יקילו מלאכול כזית שני לברכת המוציא, ויקילו באפיקומן לאכול רק כזית אחד, הרי ג"כ הא מוכרח לאכול שלשה חתיכות מצה בשיעור כל אחד לא פחות מכזית. ונמצא שלא שייך כלל הג' מצות, אלא לבעה"ב ולאישתו. ואם ירצה ליתן גם לכל המסובין מבניו ובנותיו, אף רק להחייבין במצוות, הרי יצטרך להוסיף על המצות, שוודאי לא נכון לעשות, שהרי היה צריך אדרבה לגרוע משום לחם עוני, ולא להוסיף. ולכן אין לעשות כן, אלא יסדרו שיהיה לכל אחד מהזכרים לחם משנה מיוחד. ואם נתברך גם בבנות, תהיה מצורפת לאחד מן הבנים. ואם כולן בנות, יתן ג"כ לכל שתי בנות, שהן יותר מי"ב שנה, ג' מצות בפני עצמן. ולקטנים שהם כבר יכולין לאכול כל הזיתים צריך ליתן ג"כ מצות מיוחדות. ואם אין ראויין לאכול כל הזיתים, ישתדלו לאכול כמה שאפשר להם, ויצורפו לאחד שיתן לו מה ששייך שיאכל. וכן נהג אאמו"ר הגאון ר' דוד זצללה"ה, וכן אני נוהג כל השנים, ומקווה אני שגם בני ינהגו כן. ובזה האופן וודאי יצאו כולן ידי חובתן.

מעשה רב סימן עד

עד

לא יאכל לכתחילה דבר שהוא
[ח] שלישי ביצה, שהוא בספק ברכה
אחרונה^י, ואם אכל, חובה עליו
להוסיף עוד לאכול עד שיהא
כביצה [ר"ל ביצה דידן שהוא חצי
ביצה שבדורות חז"ל לפי מה שנמדד
לפניו ז"ל שיעור חלה לקמן בדיני
חלה ס"י קה]^י לברך אחריו. [ח] וכן
בבריה נמי דינא הכי^י. [ע"י שו"ע ס"י
ר"י ס"א וס"י תפ"ו ס"א].

מגן אברהם סימן תפ"ו

בכריתות דף י"ד אי' דכותבת הוי ב' זתים ובס"י תרי"ב אית' דכותבת הוי פחות מכביצה אם כן כזית הוי פחות מעט מחצי ביצה וכ"ה לפי מ"ש סימן שס"ח ס"ג גרוגרת הוי שלישי ביצה וכ"כ הרמב"ם ולהי"א הוי ד' תשיעית ביצה ואמרי' בפ' המצניע דגרוגרת גדול מזית ע"ש א"כ זית עכ"פ פחות מחצי ביצה אלא לא דק ולחומר' לא דק

אבל לענין שאר מילי צריך לדקדק בדבר מיהו קשה הא אמרינן בכריתות שם אין בית הבליעה מחזיק יותר משני זתים ובעלמ' אמרי' אין בית הבליע' מחזיק יותר מכביצה ונ"ל דה"ק ג' זתים אינו מחזיק מיהו להרמב"ם קשה דג' זת' לא הוי כביצ' וצ"ל דההיא דפ' המצניע מיירי בזית קטן ואנן זית בינוני בעינן וכמ"ש הרב"י בסי' קצ"ו בשם הרוקח:

חזון איש אורח חיים סי' לט אות יז

(ז) במ"ב סי' תפ"ו כתב דשיעור כזית הוי זיגה בקליפתה ולמש"כ אחרונים ז"ל דזיגים שלנו קטנות זיגה עם קליפתה, ולמש"כ צחז"א עירובין סי' ל"ו ליכא מאן דסבר הכי אלא שיעור כזית הוי זיגה בלא קליפתה ולהר"מ שליש זיגה בקליפתה, וא"כ דזיגים שלנו זיגה קלופה, אלא שהאחוז של הקליפה נגד האוכל משתנה שכל שהזיגה גדולה האחוז של הקליפה מתמעט, וכגון מעוקב ד' על ד', וקליפה הוי אצבע נמלא עם הקליפה ה' על ה', ונמלא המעוקב עם הקליפה קכ"ה של אצבע על אצבע והאוכל 64/125 והקליפה 61/125 ואם האוכל ה' על ה' ועם הקליפה ו' על ו', יהי המעוקב עם הקליפה רע"ז והאוכל 125/216 והקליפה 91/216, וכן משתנה האחוז לפי התמונה כגון מעוקב ז' על ד' צרוס ח', ועם

הקליפה ג' על ה' צרוס ע', ויהי המעוקב עם הקליפה 135/64 והאוכל 64/135 והקליפה 71/135, והנה האוכל של ד' על ד' צרוס ד', והאוכל של ז' על ד' צרוס ח' שוב, והקליפה אינה שוב, והלכך אין לשער ערך הקליפה להאוכל צחשבון מדויק, אלא בקירוב, וזיגה קלופה מתמעטת עוד מפני שאין הזיגה ממלאת כל הקליפה ונשאר מעט אויר ואין להאזיר קצב קצוע, [ואם שיעור קלופה הבינונית משתנה ציחם קלופה בין הקלופות, יחכן לפ"ז דהבינונית עם הקליפה איננה הבינונית של הקלופה וקשה לנו לפ"ז לשער קלופה הבינונית] והלכך לריך להוסיף בכזית כל שהו על זיגה קלופה דידן, אבל אפשר לסמוך על דעת הר"מ שהכזית ז' שלישי זיגה שלנו עם קליפתה.

שיעור המאה לריך לקצוע ע"פ אמד העין, אבל קשה לקצוע משקל, שהמשקל משתנה בין יבש גמור ללח קלח וצין ספוג לטב, וגם אי אפשר לשער במים שהוא מפיל, שאין לחם מפיל כל כך מים כמו זיגה שהזיגה אינה בולעת והלחם בולע מים ואינו מפיל כל כך, ואם המאה מפילה ז' שלישי זיגה יהי הכזית גדול ביותר, ומ"מ אפשר לקצוע ע"פ משקל שיעור שלא יהי צו ספק שיכ"י כזית ודאי, אלא שיכ"י בזה חומר"ש שיכ"י ע"כ יותר מכזית מלומלם.

חידושי הריטב"א מסכת שבת דף עו עמוד ב

והקשו בתוספות דהכא קתני חלב כדי גמיעה ואילו לקמן תניא החולב והמגבן כגרוגרת חייב, ותירצו דהתם בחולב לעשות גבינה דכיון דדעתו לאוכל שיעורו כאוכל, ופירשו עוד דגרוגרת בציר שיעוריה מרביעית, דאי לא

משום מחשבתו לא מפקינן ליה משיעוריה לטפויי בשיעורא וכדאמרינן לעיל שהמוציא תבן כמלוא פי פרה לגמל חייב הכא נמי לא שנא לדברי הכל, אלא ודאי דגרוגרת בציר שיעוריה מכדי גמיעה, וא"ת והא רביעית יין או דם אינו חוזר אלא כזית בקרוש כדאיתא בגמרא, וא"כ כדי גמיעה שהוא פחות מרביעית היאך יהא כשהוא נקרש כגרוגרת שיש בו כמה זיתים, יש לומר דהתם הוא בדם או מים דקליש אבל החלב עבה הוא כשעומד ואפי' כדי גמיעה הוא נקרש ליותר מגרוגרת, וזה אינו מחוור, חדא דהתם סתמא קתני החולב כגרוגרת ואפי' חולב אותו שלא לגבנו, ועוד דלא מסתברא דפחות מרביעית בחלב לא יהא כגרוגרת, [לכך פירש הרמב"ן דטעמא דחולב דבעינן כגרוגרת] דנפיש משום טורח דלא טרח איניש לחלוב בפחות מכגרוגרת, וכדאמרינן לקמן (ע"ט א') המוציא [שופכין] לעשות טיט שהם ברביעית ואף על פי שהטיט עצמו הוא כדי לעשות פי כור וכדאיתא בגמרא.

קפה בשעת הסדר

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעג

ואם ירצה לשתות אפילו כמה כוסות הרשות בידו וכתב אבי העזרי רק שיכין לבו שלא יצטרך לברך פעם שנית שלא יהא כמוסיף על הכוסות וכ"כ ה"ר מאיר מרוטנבורק ששאלוהו אם יכולין לברך על שינוי יין הטוב והמטיב בליל פסח והשיב שיכולין לברך שאינו נראה כמוסיף רק אם יברך בפה"ג כמו שבירך על הכוסות והן הולכין לשיטתן שמצריכין לברך בפה"ג על כל כוס וכוס הלכך מסתבר להו למימר שאם יברך יותר שנראה כמוסיף אבל לדעת א"א הרא"ש ז"ל שא"צ לברך בפה"ג על כל כוס וכוס ז) אין חילוק אם יברך אם לאו שאם אנו חושבין אותו כמוסיף אפילו בלא ברכה נמי:

מלחמת ה' מסכת פסחים דף כד עמוד א

ומה שכתב בעל המאור ז"ל שהוא אומר שאם רצה לשתות בתוך ההגדה הרשות בידו כדתנן בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה חס ושלום שלא התירו אלא בין כוס לכוס אבל משמזגו לו כוס שני והתחיל במצותו לשאול עליו ולדרוש אינו רשאי להפסיק בשתיה.

רבינו דוד פסחים דף קח עמוד ב

בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה. ואין זה כלום, שאם אמרו בין הכוסות אין לומר שישתה באמצע הכוס, שאינו בדין שימוזג את הכוס לספר עליו ביציאת מצרים שהוא מצוה מן התורה וישתה אותו עד שלא תגמור מצותו כסדר שתקנו חכמים²⁰. ועוד שהרי אמי עליו

ליהנות ממאכל הנאפה בפסח להריח

הלכות פסח סימן תמו

באר הגולה מו

ב *חמץ (יד) שנתערב (טו) משש שעות (ולמעלה) עד הלילה אינו אוסר במשהו, אלא דינו (טז) כשאר (ט) [ט] איסורין * (ונותן טעם (ט) לפגם *נמי שרי) (דעת עצמו (י) אליבא דכולי עלמא):

ד' תוספת בעבודה זה
ס"ד הירא"ש במק"ב
דפוסים ושאר פוסקים

באר היטב

אבל גדול או קטן הפתוח, אפילו באין הפסד. והמ"א כתב, דוקא שפתוח קצת במקום שהעשן יוצא מותר בתנור קטן במקום הפ"מ, ע"ש. והח"י מיקל כדעת רמ"א ב"ד, אם לא שההיתר דבר חריף, ע"ש, דאפילו בתנור גדול ופתוח והפ"מ אסור. ודע, דדבר חריף מיירי שרוב התבשיל חריף, כמ"ש בי"ד סימן קכב ס"ג. ודוקא בהיתר דבר חריף נאסר, משא"כ באיסור דבר חריף אין להחמיר, עיין ח"י. עוד כתב רמ"א, דאם א' מכוסה אפילו בכצק בעלמא, מותר. וכתב המ"א: וכל זה בצלי, אבל בכישול שבישלו בחול בשעה או כב' וסוחמין התנור לפי שעה, אין להחמיר בדיעבד כ"א בהטמנה של שבת. וכתב יש"ש: ותנור

שערי תשובה

נחושת שנשתמשו בה חמץ בפסח אם יש בה בלוע מכבר מותר לאחר הפסח, ואם הוא כלי חדש שנשתמש בו בפסח חמץ בעין ובלע הריבה, או אפילו מעט ואין באומד רוב בתבשיל שמבשלין בו עתה, מה שנבלע בו יש להחמיר, אבל אם יש רוב בתבשיל מותר, ואפשר שאפילו לכתחלה יש להקל בכה"ג שרוצה לבשל עתה תבשיל שיהיה בו רוב נגד הבלוע, ע"ש: [ט] איסורין. עבה"ט. ועיין בשו"ת נ"ב ח"א סימן כא דבשעה ה' נוקשה מותר לכ"ע, ולמ"ד נוקשה ורובן מותר בע"פ כל היום, ע"ש, אך הריבה פוסקים הסוכרים נוקשה דאורייתא יש לאסור נוקשה משעה ה' ואילך. ועיין בשו"ת בית אפרים סימן ל'. ועיין בני"ב מ"ת דאף דנוקשה מדרבנן אין להתיר למכור ולכרי כשאין בתבשיל ששים נגד החמץ

גדול אעפ"י שאינו מחזיק י"ב עשרונים שרי בדיעבד, ואם יש נקב מן הצד וזלת הפתח מותר לכתחלה אך קשה להתיר בפני ההמון, ע"כ, ואפשר דיש לסמוך ע"ז במקום הפסד. מעשה שסתמו התנור בדף שמשימין כל השנה לפני חמץ בלא הדחה, והתיר הגאון מהר"ש מפראג. כתב או"ה כלל לט דאסור להריח לחם חם בפסח אף של א"י: (ט) איסורין. כיון שאין בו כרת. וכתב מהרי"ל: ומה"ט חמץ נוקשה כמו קרטי"ן דאין בו כרת בטל בס' אפילו תוך פסח, וכן הסכים המ"א להלכה, ע"ש, אבל ה"ט"ז אוסר באכילה ומותר להשהותה אחר פסח, עיין ס"ק יט בט"ז גבי קרטי"ן שנפל למאכל, ע"ש. ועיין יד-אהרן: (ט) לפגם. היינו בע"פ ואפילו בפחות מסי'. כתב בש"ל: שאור או חמץ שנתבשל עם בשר מבושל או צלי, נט"ל הוא

משנה ברורה

ביאור הלכה

חמץ הנמצא בפסח אם מכר כל חמצו לגוי

מקראי קודש ח"א ס"ו עד אות ב

ב

אם דין המוצא חתיכת חמץ משתנה במקום שכותבים בשטר המכירה כל החתיכות

עוד העיר שלפי המנהג בטבריא שכותבין בנוסח שטר המכירה, שכל פירווי ופתיתי חמץ שאין עליהם מקח נכללים ג"כ בעצם המכירה, והרי הם שייכים ג"כ להגוי הקונה, אם ישתנה הדין לענין אם מצא חתיכת חמץ בביתו במועד שא"צ להוציאו ולשורפו, וכש"כ שא"צ לבער מכיון שהם מכורים כבר להערל ככל שאר חמץ ודי להצניע עם שאר חמץ, ואדרבה י"ל דאין נכון לשורפו, כיון דהם קנין הערל, ונמצא דבשעה שמוציא לשריפה ה"ה גול בידו וקנאו להתחייב באונסין⁽²⁾. ואף לשיטת התוס' בפסחים (כט ע"ב) דמשהה חמץ ע"מ לבערו אינו עובר, מ"מ מהיות טוב היה נראה דאין נכון לעשות כן, וצ"ע בזה.

הביצים כולם אסורות, מפני שמעורב בהם ביצה אסורה, והיא דבר שיש לו מתירים ואינו בטל, ואילו כשקונה מהגוי, יש אומרים שהביצים מותרות, מפני שאצל הגוי לא היה שייך ביטול ברוב, וכל הספק נולד כשקונה מהגוי, ואמרינן דכל דפריש מרובא פריש מ^ז.

דף ז ע"ב

לענין ביעור

עמד לשרוף את הויסקי בפסח, ולפתע התעורר בשאלה הרי הוא שייך לגוי

שאלה, מעשה שהיה ביהודי בן תורה שמקפיד שלא להשאיר כלל חמץ גמור בביתו בפסח, ואת מכירת החמץ מבצע רק לרווחא דמילתא, לדברים שאינם חמץ גמור וכן לחמץ שאינו ידוע.

והנה, מנהגו של היהודי להדר וללבוש חליפה מיוחדת בימי חול המועד [פסח וסוכות], וכהרגלו, לבש את החליפה ביום חול המועד הראשון של פסח, ולפתע, הרגיש בדבר בולט בכיס הפנימי של החליפה, וכמעט שאחזו השבץ, כשגילה כי בכיס מונח בקבוק קטן עם משקה 'ויסקי' [שהוא חמץ גמור].

הוא נזכר שקיבל את הבקבוק במתנה מחבירו בשמחת תורה, והניחו אז בכיס חליפתו. [משום מה היהודי לא שת ליבו לבדוק את החליפה הזאת אור לארבעה עשר בניסן, כך שמאז נשאר הבקבוק בכיס חליפת המועד].

לקח האיש את הבקבוק, ומיהר לצאת ולשרוף אותו [כמבואר בשו"ע (או"ח סימן תמו ס"א): 'המוצא חמץ בביתו, אם הוא בחול המועד, יוציאנו ויבערנו מיד']. כשהצית את האש, לפתע התעוררה אצלו שאלה מעניינת, אמנם אני מקפיד מאוד שלא להשהות ברשותי כלל חמץ ממשי, אך איך אוכל לשרוף ממון

מז. במג"א (סימן תקיג ס"ק יג) כתב שאף בקונה ביצים מגוי הביצים אסורות כשמעורב בהם ביצה שנולדה ביו"ט. אמנם הצ"ח (פסחים דף ז ע"א) חלק עליו וס"ל שבכל דפריש לא אמרינן דבר שיש לו מתירים לא בטל, והטעם מבואר באחרונים שלא אומרים את הסברא שעד שתאכלנו באיסור לאכלנו בהיתר, הוא מפני שלא ברור שיש כאן איסור כלל לא התחזק כאן איסור. ולמעשה מחלוקת זו היא מחלוקת גדולה בפוסקים כמבואר בפתחי תשובה (יו"ד סימן קב סק"א) ובדרכי תשובה (שם ס"ק יא). ולכן עכ"פ כשזקוק לביצה עדיף שיקחנו מהגוי שיש אומרים שאין בזה איסור כלל.

של אחרים - הרי במכירת החמץ כללתי את כל החמץ שנמצא ברשותי בכל מקום שהוא, ואם כן, גם בקבוק זה שייך כעת לגוי שמכרתי לו את החמץ, והיאך אשרפנו, הרי הלכה בדינו שגזל הגוי אסור (שו"ע חו"מ סימן שנט ס"א), וכן אסור להזיק את ממונו בידים, כגון לשורפו (חזו"א ב"ק סימן י ס"ק יד). כיצד אפוא יש לנהוג במקרה שכזה?

תשובה היהודי פנה אל הגאון רבי יוסף אפרתי שליט"א, והציג בפניו את שאלתו. הגר"י אפרתי הציע את השאלה לפני מו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, ותשובת מרן היתה: אף על פי שמבחינה ממונית, ה'ויסקי' שייך לגוי, מכל מקום, בן עלייה המהדר שלא להשאיר חמץ גמור ברשותו, רשאי לאבד את ה'ויסקי'.

ולכאורה צריך להבין, אם אכן הבקבוק שייך לגוי, אם כן כיצד מותר לאבדו, הרי למדנו שאסור לגזול ולהזיק את הגוי?

ונראה לבאר, שאמנם מדובר במכירה גמורה לכל דבר והחמץ כעת בבעלות הגוי, אך מכל מקום לא איכפת לו כלל שנשרוף את הבקבוק הזה, כי אינו מעוניין להגדיל את רכושו ע"י המכירה, אלא להציל את היהודי מאיסור שהיית חמץ בפסח, כך שאין לו קפידא אם יבוא הישראל ויכלה את החמץ, ובודאי שאין דרכו לחפש אחר החמץ הנמכר לו^{מח}.

אולם, בספר מקראי קודש (פסח סימן עד-ב) כתב שאדם שעשה מכירת חמץ, ובימי המועד מצא חמץ בביתו, אין נכון לשורפו, כיון שהוא קניין הערל. ויתכן שהביאור הוא, שיש לחשוש שבזה ששורפו הוא מבטל את המכירה, כי אם באמת התכוון למכור היאך הוא שורף כעת את הממון שהקנה לגוי, ונמצא שמחשיב את המכירה כ'חוכא ואטלולא'.

ויתכן לומר שאין דברי מו"ח זצ"ל סותרים את פסקו של המקראי קודש, כי לשונו של מו"ח היתה, שכיון שמדובר ב'בן עלייה', המהדר שלא

מח. וכעין זה מצינו בשבט הלוי (ח"ט סימן קטז) שכתב: אם רוצה לשרוף את החמץ שמצא במועד [לאחר שמכר את כל חמצו לגוי], אני מסופק אם שייך כאן נזק גוי או גזילת גוי, משום שלפי הנהוג, הגם שאנו מחשיבים את הקניית החמץ לגוי כקניין גמור, מכל מקום פשוט שלפי המציאות אין דעת הגוי ליהנות ממש מן החמץ, אלא דעתו לקנותו כהלכה, ולהיות מוכן לחזור ולמכרו כהלכה לישראל, ולכן אם ישרוף חתיכת חמץ שמצא לא יגרם בכך לגוי כל נזק, ויש לומר שהגוי מוחל על כך.

להשהות כלל חמץ בעין, לכן יש לו רשות לשרוף את החמץ, ובעיני בן עלייה המכירה היא בודאי מכירה שרירה וקיימת, ואין לחשוש שיעשה ממנה חוכא ואטלולא. והמקראי קודש אולי דיבר דוקא בסתם אנשים, שאצלם קיים החשש שהמכירה לגוי תעשה לשחוק כאשר יבואו לשרוף את מה שמכרו לגוי.

דף ז ע"ב

לענין ביעור

עובד במקום סודי, האם יכול למכור את חמצו לנכרי שאינו יכול להיכנס לשם

שאלה שאלות ותשובות ראובן עובד בתעשייה האוירית במקום סודי ביותר, שהגישה שם אינו מתאפשרת אלא לאחר העברת כרטיס, ויש שם שומר המכיר כל אחד, ואין באפשרותו של אדם זר להכנס לשם, לראובן יש בעבודה חדר השייך רק לו, ויש לו שם ארון פרטי עם מקרר ובתוכו מאכסן את האוכל שלו.

ראובן לא בדק את החמץ בחדרו, כיון שהוא לא עובד בפסח, תכנן למכור את החמץ כל החדר לנכרי, כשהגיע לרב בערב פסח בבוקר, ומכר לרב את חמצו, ובתוך השטר מכר גם את החמץ שיש לו בארון ובמקרר הפרטי שבעבודתו, הרב עורר אותו, שיתכן שהמכירה לא חלה, והוא יעבור בבל יראה, שהרי הגוי אינו יכול להכנס לעבודתו, שואל ראובן, האם אני חייב כעת בערב פסח לנסוע למקום עבודתי מרחק של שעה נסיעה כדי לבער את החמץ, או שמא בכל זאת המכירה תחול?

תשובה בשאלה זו יש לדון בכמה נושאים, א. כאשר מכר חמץ והנכרי אינו יכול להכנס למקום שהחמץ נמצא שם, אם המכירה חלה. ב. כאשר הנכרי אין לו אפשרות לקבל את החמץ בפסח, כיון שליהודי אסור לנגוע בחמץ, האם המכירה חלה. ג. אולי זה נקרא שאחריות החמץ עליו, כיון שהנכרי לא ישלם לו אם החמץ יפסד. ד. האם הביטול שהישראל מבטל את החמץ חל, כיון שהוא הפקר שאין אדם יכול להגיע לשם.

שו"ת שבט הלוי חלק ט סימן קטז

אשר הציע לפנינו בענין המוצא חמץ בביתו בחוה"מ פסח, לאחר שמכר כל חמצו לגוי, והי' בודאי גם זה בכלל לפי הנהוג לפרש הכל בלי יוצא מן הכלל, אם אפשר לשרפו כדין מוצא חמץ בפסח כמבואר סי' תמ"ו, והיינו לשרפו במקומו, או להגביהו ולהכניס לרשות גוי מקום שמונח שאר חמצו שמכר כי צריך לצאת הדין המבואר בש"ס ובשו"ע סי' ת"מ ס"ב, וכו"ת נו"נ בזה הרבה ואסף כעמיר גורנה כל דעות האחרונים הנוגע לזה, וראיתי דבריו ונעמו ויש לשבחו ע"ז מכ"מ להלכה דעתי פשוט כלהלן.

לענ"ד ישנם כל ג' עצות וכולם הדבר נוטה שהם כהלכה, א - אם חמץ זה באמת מכור, א"כ דינו כחמץ של גוי הנמצא ברשות ישראל בלי קבלת אחריות שביו"ט כופה עליו כלי כמבואר סי' תמ"ו ובחוה"מ עושה מחיצה יו"ד, וכיון שכאן ריעותא מחמת הגבהת חמץ או שריפתו, ולא יכול להגביה או לשרוף ע"פ דין אם חוששים למש"כ כב' בענין זה באורך, א"כ דינו כחמץ הנמצא כנ"ל שעושה מחיצה יו"ד.

ב. מכ"מ אם זה אי אפשר במציאות, יראה דיגביהו ויכניסנו לרשות גוי המכור בלא"ה, ומה שחושש כב' מתשובת הריב"ש סי' ת"א הידועים במגביה חמץ בר"ה של הפקר דזוכה לעבור בב"י ובב"י, כבר רמזתי בשבט הלוי ח"ו סי' נ"ג דגם בשל הפקר אם אומר בפה מלא שאינו רוצה לקנות רק לטלטל איסורא לא ניחא לי' דליקני גם סתמא כאשר העיר הריב"ש עצמו, עיין ב"מ ק"ב, ועיין שו"ע או"ח סי' תמ"ח בגוי שהביא חמץ לרשותו ובפוסקים וגר"א שם, ומכ"ש בחמץ שיש לו בעלים ואינו רוצה להפקיע הבעלות שלהם, עיין לשון הריב"ש שם, וגזרה דשמא יאכל שכ' הריב"ש שם לא שייך כאן, משום סברת הוא עצמו מחזר עליו לשרפו מיכל אכיל מיני', וה"נ מחזיר להוציאו מרשותו כדי שלא יכשל בו.

ג. וגם אם רוצה לשרפו במקומו אני מסופק עכ"פ אם שייך כאן נזק גוי, או גזלת גוי דלפי הנהוג אם דאנו מחשבים קנין זה דחמץ קנין גמור ואסור לבטלו בכללו וכיו"ב מכ"מ פשוט דלפי המציאות אין דעת הגוי להנות ממש מן החמץ אלא דעתו לקנותו כהלכה, ולהיות מוכן לחזור ולמכרו כהלכה לישראל, וגם אם נתן הגוי כסף ע"ז שיקבלו בחזרה אם לא יקנה מכ"מ שריפת חתיכת חמץ וכיו"ב שמצא הישראל בפסח לא יגרע מאומה ויקבל אותו סכום כסף בין ישנו חמץ זה הנמצא או אינו, ובפרט כיון דהגוי לא ידע כלל מזה, ואין זה ענין כלל לענין גוי אינו מוחל אפי' פחות משהו פרוטה שהעיר כ"ת דהתם עכ"פ גם פחות משהו פרוטה גורם לו נזק, וישראל מוחל וגוי אינו מוחל, משא"כ הכא דאינו ניזק בזה כלל ע"פ רוב וכיון שלא גורם לו נזק, א"כ גם בשל גוי שייך כעין מחילה, ופשוט דזה אהני רק לענין דיעבד כה"ג שצריך לשרוף וגם שרף, לא לקחת ממנו לכתחלה אפי' דבר קטן שמכר לו וזה פשוט.

מכ"מ אם אין רוצים לסמוך ע"ז שכתבתי בעניי דרך צדוד הלכה, ראוי לסמוך על דרך השני' להגביהו ולהכניסו לרשות גוי הנמכר בלא"ה.

גור אריה שמות פרק ב פסוק א

והכתוב קורא בת לוי. פירוש שקורא אותה "בת לוי" בלא שמה, דמשמע שלא היתה נקראת [אלא] על שם אביה, כמו נערה שהיא ברשות אביה (כתובות מו ע"ב):

רמ"א יו"ד סימן פא סעיף ז

חלב כותית כחלב ישראל ומ"מ לא יניקו תינוק מן הכותית, אם אפשר בישראלית, דחלב כותית מטמטם הלב (ר"נ פא"מ בשם הרשב"א).

ביאור הגר"א שם

(ליקוט) חלב עובדת כוכבים כו'. מתני' וגמ' ע"ז כ"ו א' וירושלמי שם אבל עובדת כוכבים מניקה בנה של ישראל דכתיב והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך אלא שר"ח כתב דוקא במקום סכנה דבירושלמי מסיים שם תני יונק תינוק מן העובדת כוכבים ומבהמה טמאה ומביאין לו חלב מ"מ ואינו חושש לא משום יונק שקץ ולא משום טומאה אלמא דומיא דבהמה טמאה הוא וכן בגמ' דידן בס"פ חרש קי"ד א' וקאמר שם התם משום סכנה א"ה כו' וכ"מ בתוספתא דשבת דתנא שם אין יונקין מן העובדת כוכבים ומן בהמה טמאה אבל רשב"א כתב דממדות חסידות הוא לפי שחלב מגדל טבע כיוצא בו לכן עריבו בהדי בהמה טמאה ובמ"ר פ' שמות וקראתי לך אשה מינקת כו' וכי אסור היה למשה לינוק מחלב עובדת כוכבים לא כן תנינא אבל עובדת כוכבים מניקה כו' פה שעתיד לדבר כו' וז"ש ומ"מ כו' דחלב כו'. ר"נ רפ"ב דע"ז ועתוס' שם י' ב' ד"ה א"ל כו' (ע"כ):

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן סג

קידוש במקום סעודה אייר תשל"א מע"כ בני חביבי הרה"ג ר' שלום ראובן שליט"א אמרתי לכתוב לך בירור שטתי בענין זה.

ענף א' הנה בפסחים דף קא ע"א סבור מינה ה"מ מבית לבית אבל ממקום למקום בחד ביתא לא א"ל ר' ענן בר תחליפא זימנין סגיאיין הוה קאימנא קמיה דשמואל ונחית מאיגרא לארעא והדר מקדש, וכתבו התוס' לעיל בדף ק' ד"ה ידי קידוש ומיהו ממקום למקום בבית אחד כגון מאיגרא לארעא נראה דמודה שמואל אם קידש באיגרא כדי לאכול בארעא דחשיב קידוש במקום סעודה, אף שלעיל מזה כתבו דמבית לבית סובר שמואל דלא מהני מה שקידש על דעת שרוצה לאכול במקום האחר, והוכיחו זה מהא דפריך ולשמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא ואם היה מועיל על דעת לאכול במקום אחר לא היה קשה כלום דהרי כל השומעים נתכוונו לצאת על דעת לאכול בביתם. וצריך להבין מאחר דגם מאיגרא לארעא לא נחשב במקום סעודה כמו במבית לבית מ"ש דלענין על דעת לאכול במקום האחר איכא חלוק דמבית לבית לא מועיל ומאיגרא לארעא מועיל, והביאו מירושלמי סוכה פ"ד ה"ה דאיתא שם ר' יעקב בר אחא בשם שמואל קידש בבית זה ונמלך לוכל בבית אחר צריך לקדש ר' אחא בר חיננא בשם רב מי שסוכתו ערבה עליו מקדש בלילי יום טוב האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו, (ובתוס' הגירסא א"ר אחא בשם ר' אושעיא אמר רב), א"ר אבין ולא פליגין מה דאמר רב בשלא היה בדעתו לוכל בבית אחר מה דאמר שמואל בשהיה בדעתו לוכל בבית אחר, וכדי שלא נימא שפליגי הירושלמי עם הש"ס שלנו מפרשי שהירושלמי איירי ממקום למקום בבית אחד, וכן מסיק הרא"ש דיש לתרץ דלא פליג אגמ' דידן משום דהירושלמי איירי מבית לסוכה דהוא כמו מארעא לאיגרא. אבל צריך להבין הטעם בחלוקם. ועיין בר"ן שכתב שלא נהירא לאפלוגי' ביניהו שלכן מסיק דגמ' דידן פליג על הירושלמי.

והרא"ש הביא מר' נסים גאון דכתב במגילת סתרים דהא דאין קידוש אלא במקום סעודה היינו היכא שהיה בדעתו מתחלה לאכול במקום הקידוש ושוב נמלך ואכל במקום אחר אבל אם מתחלה קידש אדעתא דהכי לאכול במקום אחר יצא ידי קידוש, והביא ראיה מירושלמי זה, והקשה עליו הרא"ש מהא דלא אמר דלשמואל מקדשין להוציא כל מי מבני העיר שדעתם לאכול בביתם, ותירץ דיש לפרש דכיון דרובא דרובא מקדשין בביתם כדי להוציא בניו ובני ביתו כדהקשה הגמ' על רב למה ליה לקדושי בביתו משמע דעושין כן, ומי שאין לו אשה ובנים הם מעטים אתי למטעי ונפיק מיניה חורבא שיאמרו שיש קידוש שלא במקום סעודה ומשני דלא אתי למטעי שיבינו הכל שהוא להוציא האורחים, ולא מובן כלל לנו בעניותנו דאיזה טעות שייך להיות דהא כו"ע עושין בכל אופן קידוש בבית ואם לא יעלה על לבם דהוא להוציא מי שאין לו בני בית ודעתו לאכול בביתו, אף אם יש קידוש שלא במקום סעודה לא הוה להם לקדש בבי כנישתא, ואיזה חלוק הוא לענין זה בין אם קידש במקום סעודה או אף שלא במקום סעודה דאף לרב יש להקשות זה דכיון דעכ"פ עושין קידוש בבית להוציא בני ביתו למה מקדשין בבי כנישתא, ואם לרב ידע לאיזה צורך מקדשין בבי כנישתא ניחא גם לשמואל דהא גם שמואל מודה דאלו שאין להם

בני בית יוצאין בקידוש דבי כנישתא מחמת שדעתם לאכול בביתם ולא מובן לכאורה דברי הרא"ש. ועיין בסמ"ג עשין כ"ט שפסק כר' נסים גאון.

והמרדכי הקשה ממאי דאמר רבה לתלמידיו טעימו מידי והלא היה בדעתם של התלמידים לאכול בביתם, והובא במהרש"א ועיין בק"נ שתירץ דמפרש הר"נ גאון דבלא שרגא לא ירצו לאכול דלא כמחשבתם כפי' רש"י והרשב"ם וכן תירץ בקרני ראם והמרדכי שהקשה הוא משום דמפרש דלא יוכלו לקדש בלא נר אבל יאכלו בלא נר דכן סובר המרדכי לעיל מזה כהיש רוצים שברא"ש, אבל הא ודאי ראה המרדכי פירוש רש"י ורשב"ם וא"כ לא הי"ל להקשות כלום.

עוד קשה מה שפירשו התוס' דהירושלמי איירי ממקום למקום בחד בית דבזה לא פליגי דגם לשמואל מהני בדעתו לאכול במקום האחר, וכשאמר לא פליגי הרי דרב מצריך ג"כ שיהיה בדעתו לאכול במקום האחר, וכמפורש בירושלמי מאי דאמר רב בשלא היה בדעתו לאכול בבית שקידש, ונמצא לתוס' שגם גמ' דידן סובר כן לרב, ונמצא שגם רב מצריך במקום סעודה בנמלך ורק בדעתו לאכול במקום האחר פליגי שרב לא מחלק ומועיל לדידיה גם בבית אחר ושמואל מחלק שמבית לבית לא מהני ומקום למקום בחד ביתא מהני, וכן מפורש ברא"ש דכתב דלירושלמי דמועיל תנאי לשמואל היינו ממקום למקום כמו מארעא לאיגרא דהכי איירי בירושלמי מבית לסוכה אבל מבית לבית פליגי דלשמואל לא מהני תנאי ולרב מהני תנאי אפילו מבית לבית, וא"כ מה הקשה לרב למה ליה לקדושי בביתיה ומשני כדי להוציא בניו ובני ביתו, והא כיון דגם רב סובר דבעי קידוש במקום סעודה, מסתבר דאף שמועיל תנאי לאכול במקום האחר הוא רק דיעבד דגם זה נחשב במקום סעודה אבל לכתחלה עדיף לקדש במקום סעודה ממש, ולכן אלו שהיה להם יין ודאי רצו לעשות כמו שצריך לעשות לכתחלה ואף לעצמו לא ירצה לצאת בקידושא דבי כנישתא, והצורך לקדש בביהכ"נ היה בשביל אלו שאין להם יין. ועיין בצל"ח שג"כ הקשה זה אבל משמע שהצל"ח סובר דאף אם נצריך לרב שיהא דעתו לאכול במקום האחר שייך שיהיה זה גם לכתחלה, ולכן לא הקשה אלא אחר שמחדש ששמואל שממקום למקום בחד ביתא סובר דמהני תנאי לאכול במקום האחר הוא רק בדיעבד מטעם שהקשה דאיך נמלך שמואל לאכול מאיגרא לארעא ולחזור ולקדש הא הוא ברכה לבטלה שהוצרך לפרש דלא קידש באיגרא והוקשה לו דלמה נחית והלא יכול לקדש באיגרא על דעת לאכול בארעא שלכן חידש דעל תנאי הוא רק בדיעבד, דא"כ מאחר שלא פליגי בממקום למקום בחד ביתא גם לרב הוא רק בדיעבד וא"כ כ"ש במבית לבית שהוא רק בדיעבד, שלכן הקשה דא"כ גם לעצמן היו רוצין לקדש בבית כדי שיהיה לכתחלה, אבל בעצם אף בלא ראייתו כיון דצריך שיהיה הקידוש במקום סעודה אף שמועיל תנאי לאכול במקום האחר מסתבר שלכתחלה יש להצריך במקום סעודה ממש, וכ"ש שמבית לבית אין לקדש לכתחילה ויש להקשות לתוס' והרא"ש דרב מצריך תנאי לאכול בבית האחר א"כ גם הוא סובר דבעי במקום סעודה הרי הוא דוקא בדיעבד והיה ניחא מה שמקדשין גם בבית אלו שיש להם יין אף לעצמן.

ומה שכתב הצ"ח דמתחלה לא אסיק אדעתיה שיש חלוק בין מבית לבית לממקום למקום בחד ביתא להכי אקשי לשמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא, ורק אחר שתירץ דהוא לאפוקי אורחים דאכלי בבי כנישתא שא"א לומר דאכלו בבי כנישתא ממש מצד קושית התוס' דאסור לאכול בביהכ"נ אלא בחדרים הסמוכין שהוא ממקום למקום בחד בית שאלו יוצאין אף לשמואל, שוב היה סבור מינה דממקום למקום בחד ביתא לא אמר שמואל כלל דבעי במקום סעודה וא"ל ר' ענן בר תחליפא דאינו כן אלא דגם ממקום למקום צריך שיהא קידוש במקום סעודה ומה שיצאו האורחים הוא משום דממקום למקום בחד ביתא מועיל תנאי כסברת התוס', הנה מה יעשה לתירוץ התוס' הראשון שהיו שומעין בחדרים שהיו בשעת הקידוש שאכלו שם ממש ולתירץ הר"ן דהאורחין היו מותרין לאכול שם, שאדרבה חזינן שמסברא בעלמא היה סבור מינה לחלק דממקום למקום לא בעינן במקום סעודה ור' ענן בר תחליפא אמר שאף ממקום למקום צריך במקום סעודה וא"כ אין ראייה לחלוק התוס'. וחזינן שהתוס' לא הביאו ראייה מכאן אלא מהירושלמי כדי שלא נימא שפליג הירושלמי על ש"ס דילן.

והנה הט"ז סימן ער"ג ס"ק ב' פי' דרבה שאמר לתלמידיו טעימו מידי היה זה אחר הקידוש והיה דעתם בשעת הקידוש לאכול בביתם ומ"מ אמר להו שיטעמו כאן, דלכן הוכיח מזה למש"כ הרמ"א בסעי' ב' בשם הב"י דאם היה בדעתו שלא לאכול שם מיד ונמלך ואכל יצא, משום דתלמידי רבה הא נמי לא חשבו לאכול ומ"מ היה מותר להם לימלך ולאכול עיין שם, והקשה עליו בנתיב חיים דהא מוכרחין לומר שרבה אמר לתלמידיו קודם הקידוש שיתכוונו לצאת בקידוש שלו ולכוון בדעתם לטעום שם כדי שיהיה קידוש במקום סעודה, דליכא למימר דאמר להם לאחר הקידוש דמאחר דבהכרח צריך לומר דנתכוונו לצאת בקידוש דרבה דהא קי"ל דצריך דעת שומע ומשמיע ונצטרך לומר שהם היו סוברין כרב דלא בעינן קידוש במקום סעודה ואמר להם רבה דהלכה כשמואל דבעינן קידוש במקום סעודה ואף שלא חשבו לאכול אם יאכלו כאן יצאו כפסק הרמ"א, קשה למה הוצרך לומר דלמא אדאזליתו לאושפיזא מתעקרא שרגא ובקידושא דהכא לא נפקיתו, הא בלא זה הרי הם כיוונו לצאת בהקידוש שבכאן ויאכלו בביתם והיה לו לומר להם שטועים בזה שאם לא יטעמו כאן יצטרכו לעשות קידוש אחר בביתם אלא ע"כ דרבה אמר להם קודם הקידוש דלא כהט"ז, ומה שתירץ הצ"ח דהם נתכוונו על תנאי דאם יתעקר שרגא יצאו בקידוש זה ואם יהיה הנר דלוק יקדשו בביתם, הוא תירוץ דוקא אם רב לא אמר דיך קידוש שלא במקום סעודה אלא בדיעבד אבל לכתחלה גם רב מצריך במקום סעודה דוקא כדכתב הצ"ח לעיל מזה לכן הוצרכו להתכוין לצאת דוקא על תנאי אם יתעקר שרגא, אבל כשנימא דגם לכתחלה לא מצריך במקום סעודה לאיזה צורך יעשו תנאי, וסובר הנתיב חיים דגם לכתחלה לא מצריך רב שיהא במקום סעודה דלכן הקשה שפיר, ובכל אופן ניחא מה שהב"י כתב זה מסברא דנפשיה ולא היתה ההוראה ברורה אצלו משום דאולי היה מסופק הב"י דשמא גם לכתחלה לא מצריך רב דא"כ מוכרחין לומר דאמר רבה קודם הקידוש וליכא ראייה ואם דוקא בדיעבד אמר רב שא"כ נתכוונו רק על תנאי דיתעקר שרגא איכא ראייה לכן לא היה ברור לו, וגם אם הט"ז פי' דהיתה כוונתם על תנאי הרי הוא דוקא משום דרב דוקא בדיעבד לא

מצריך במקום סעודה והי"ל להט"ז להזכיר בראייתו זה ולברר זה דהא אין זה דבר פשוט שהרי לשון הירושלמי הוא שאף לכתחלה לא מצריך במקום סעודה, ולכן אין תירוץ הצל"ח ברור. (ופלא שהצל"ח כתב דבגמ' לא אמר שרבה סבר כשמואל אלא דרבה סבר אין קידוש אלא במקום סעודה ואפשר שאף רב סובר כן, והא הגמ' הקשה איך עביד כשמואל הא אמר אביי כל מילי דמר עביד כרב לבר מהני תלת והוצרך לתרץ דקולי דרב לא הוה עביד הרי מפורש דרב פליג על זה דעביד רבה. וצע"ג).

עוד הקשה הצל"ח דר"ה דאיתעקרא ליה שרגא אחר שקידש הרי לא היה דעתו לאכול בבי גנניה דרבה בריה וא"כ להירושלמי גם לרב הוצרך לקדש במקום האחר ואיך מביא מר"ה שסובר כשמואל, ועל התוס' תירץ דאולי רק אליבא דשמואל כתבו שלא פליגי אבל אליבא דרב פליגי, אבל על הרא"ש שכתב דלרב מהני תנאי אפילו מבית לבית משמע דגם אליבא דרב מפרש דלא פליגי קשה, ומה שתירץ דהגמ' לא אמר ואף ר"ה סבר כשמואל אלא דסבר אין קידוש אלא במקום סעודה ואפשר דהוא דוקא באופן שגם רב מודה דהוא בלא היה דעתו לאכול ומש"כ דהלכה כשמואל כיון דהנהו אמוראי סברי כוותיה הוא רק לרבה ואביי, לא נכון כלל דאביי הא לא פסק בעצמו אלא אמר שכן סובר רבה, וגם הא כתב סתם להנהו אמוראי הרי הוא לכל האמוראים שהזכיר, וגם לבר מזה דכיון שרב לא פליג כלל באין דעתו לאכול במקום האחר הרי ליכא שום אמורא דסובר כן ולא הוצרך לומר ואף ר"ה סובר אין קידוש אלא במקום סעודה כיון דליכא חולק על זה.

ענף ב' והנכון לע"ד דהנה בטעם דאין קידוש אלא במקום סעודה איתא ברשב"ם ובתוס' משום דכתיב וקראת לשבת עונג במקום שאתה קורא לשבת כלומר קריאה דקידוש שם תהא עונג, וכתב ע"ז הרשב"ם ומדרש הוא, ופשוט שמדרש לא היה דורש בעצמו אלא שראה כן באיזה מקום, ולשון הרא"ש משמע דאמר שמואל בעצמו מדרשת קרא זה דכן היתה גירסתו, ובר"ן איתא דכן כתב ר' אחא, ולשון הרשב"ם והתוס' והר"ן בשם רב אחא הוא במקום קריאה דקידוש שם תהא עונג משמע שהוא דין על הסעודה שתהא במקום הקריאה דקידוש ואינו דין על הקידוש שיהיה במקום הסעודה, אך ממילא נמצא שצריך שתהא הקידוש במקום הסעודה כלשון דאמר שמואל, ולשון הרא"ש דכתיב וקראת לשבת עונג במקום עונג שם תהא קריאה משמע שהוא דין במצות הקידוש שיהיה דוקא במקום סעודה והוא מדויק כלשון הגמ'. והוא משום דיש לפרש שני אופנים בד"ה.

(א) דהא קידוש בעצם הוא מ"ע = מצות עשה = מן התורה מקרא דזכור את יום השבת זכרהו בכניסתו כדאיתא בדף ק"ו, והוא דין שיהיה על היין שלכן לא סגי במה שקידש היום בתפלה ולחד שיטה בתוס' שם ד"ה זכרהו הוא מדרבנן ואסמכתא היא על הקרא, וכן הוא שיטת הרמב"ם בפכ"ט משבת ה"ו, ולשיטה הב' הוא דאורייתא רק השתיה הוא מדרבנן, ואיכא הסוברים שגם השתיה הוא מדאורייתא, ונמצא שעצם ענין הקידוש לא שייך לאכילה, וממילא גם זה שצריך לקדש על היין לא שייך לאכילה אלא שהוא פרט מדיני הקידוש דזכירה חשובה יותר כשהוא על היין דכן נזכר בקראי זכירה בין כדכתבו התוס' שם,

ובספר החינוך בשרשי המצוה נתן טעם נכון ששייך לתקן להסוברין דהוא מדרבנן. ועיין בעירובין דף מ' דאף ביו"כ =ביום כפור= היה שייך להצריך כוס לברכת הזמן שהוא כקידוש היום אי לאו דהמברך צריך שיטעום דהא על ברכת הזמן דעלמא שמברכין אין שום צורך לכוס אלא משום דזמן זה דיו"כ הוא שייך לקדושת היום לכן היה צורך לכוס, אף שלא שייך ענין אכילה ביו"כ. שלכן הא דנאמר וקראת לשבת עונג שהעונג דהוא האכילה שייך להקידוש וצריך לקדש ולאכול בחד מקום הוא דין בהסעודה, דמצות העונג דהיא הסעודה צריכה להיות דוקא במקום קריאת הקידוש, דהא למצות הקידוש אין צורך כלל בסעודה אלא מצות הסעודה צריכה לקידוש.

(ב) דקידוש שעל היין הוא ענין קידוש אחר ולא שהוא רק פרט ממצות הקידוש, דאם אמרינן דהוא פרט ממצות הקידוש כדרך הא', הרי יקשה לכאורה דלמה הצריכו לקדש שני פעמים חד בתפלה וחד אחר התפלה על היין, כיון דחד מצוה הוא משום דלא הוזכר בתורה אלא חד זכירה בכניסתו, ונצטרך לומר שכיון שצריך כוס וא"כ להצריך כוס בתפלה שאסור לו להחזיק כוס בתפלה משום שסייח דעתו מהתפלה דאף שבסוכה דף מ"א אמר מר בר אמימר דאבא צלויי קא מצלי ביה באחיזת הלולב ואתרוג בידיו מטעם דל"ד לאחיזת תפילין בידו דתניא דאסור ולאחיזת סכין וקערה ככר ומעות דאמר שמואל שאסור משום דלולב מצוה הוא ולא טריד מצד חביבות המצוה כדפרש"י, אפשר דאחיזת כוס מלא שצריך לקידוש אף שמצוה הוא איכא טירדא, וממילא צריך לקדש פעם שני אחר התפלה משום דכוס הוא עיכוב בהמצוה, והוא טעם על מה שצריך לקדש אחר התפלה. ובתפלה נצטרך לומר למה הצריכו לקדש גם בתפלה אף שלא יצא מצות הקידוש מאחר דכוס מעכב דהוא מצד מצות תפלה עצמה, דהוא שתיקנו אנשי כה"ג במקום ברכות האמצעיות שהוא שאלת צרכי האדם שהוא עיקר בתפלה כדאיתא ברמב"ם פ"א מתפלה ה"ב, שבשבת אסור לבקש צרכיו בתפלה תיקנו להזכיר ענין קדושת היום ולהתפלל על עניני השבת שממילא הוא גם ענין קידוש בשביל מצות התפלה, ואולי בשביל זה לא תיקנו להזכיר יציאת מצרים בברכת התפלה בשבת שמשמע שהוא עכוב בקידוש כדא"ר אחא בר יעקב לקמן דף קי"ז מגז"ש משום דהוא רק ענין תפלה ולא מצות הקידוש, (ועיין ברשב"ם שם שפי' דהא דאראב"י וצריך שיזכור יציאת מצרים בקידוש היום, שכוונתו בברכת קידוש היום שהוא בין בכוס בין בתפלה, אבל הא חזינן דאין עושין כהרשב"ם דבכל הנוסחאות לא נמצא יציאת מצרים בתפלות שבת, ואולי גם הרשב"ם עצמו לא הזכיר יצ"מ =יציאת מצרים= בתפלות דשבת דפשוט שנוסח רבותינו בעלי התוס' היה כנוסח שאנו אומרינן היום בלא שום שינוי וצריך לומר שאף שפי' כן בהא דאראב"י סובר שאין הלכה כמותו אלא בקידוש שעל הכוס ולא בברכת הקידוש שבתפלה), והוא משום דרק למצות קידוש הוא צורך להזכיר יצ"מ מגז"ש ולא בתפלה וברכת קידוש היום דתפלה הוא רק נוסח התפלה במקום ברכות האמצעיות ולא ענין קידוש, ובתפלות יום טוב דמזכירין יצ"מ משום שכל יום טוב הוא עיקרו מצד יצ"מ לכן גם נוסח התפלה של יום טוב הוא בזכירת יצ"מ ולא מצד הא דא"ר אחא בר יעקב. והוא דוחק קצת.

ולכן יש לומר דהוא ענין קידוש אחר דלבד הזכירה בדברים בעלמא שלא על היין איכא חיוב מן התורה או מדרבנן לקדש על היין והם שתי מצות, ואף שרק זכירה אחת נאמרה בתורה, ואף שלא קשה זה להסוברים דהוא רק מדרבנן יקשה להסוברים דהוא מדאורייתא ונצטרך לומר לדידהו דאיכא איזה דרשא להצריך עוד קידוש אחר על היין, ואולי הוא מריבויא דאת יום השבת, ואולי הוא מלקדשו דנאמר בסוף הקרא, ונימא שבתפלה הוא רק ענין זכרון דברים שזה למדין מן קרא דזכור לבד, ולקדשו הוא על קידוש דעל היין שאחר התפלה, ואחר שכתבתי זה ראיתי בסמ"ג מ"ע כ"ט שכתב ושני מקראות יש זכור בלוחות ראשונות וזכרת באחרונות להשמיעינו שתי זכירות אחת בתפלה ואחת על הכוס.

ועיין ברמב"ם ריש פכ"ט שכתב מ"ע מה"ת =מצות עשה מן התורה= לקדש את יום השבת בדברים ונקט בה"ב נוסח הקידוש שאנו אומרים על היין, ולכאורה תמוה דהא עדיין לא נקט הדין דמצוה לקדש על היין משום דברישי הפרק נקט דין הקידוש דאורייתא והוא סובר דעל היין הוא רק מדרבנן שזה נקט בה"ו, וא"כ למה נקט נוסח הקידוש דאומרים על היין, ולא נקט הנוסח דאומרים בתפלה, ולכן צריך לומר דקידוש מן התורה אף שאינו על יין דוקא אין זה הברכה שבתפלה דהוא בשביל תפלה ולא בשביל מצות קידוש, ולכן נקט הברכה שנתקנה למצות קידוש דהוא כמו שאומרים על היין, דהברכה שבתפלה נתקנה לתפלה שהוא דוקא באמירת ג' ברכות לפניו וג' ברכות לאחריה, ומסתבר שאם יאמר אחת מברכות האמצעיות שבתפלות בהקידוש על היין יהיה משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות ולא יצא ויצטרך לחזור ולברך הנוסח שתיקנו, ולכן סובר הרמב"ם דהקידוש שמן התורה שהוא גם בלא יין קודם שתיקנו על היין היה צריך לומר ברכת הקידוש שאנו אומרים על היין ולא ברכות התפלה.

ואולי יש לתרץ בזה דברי הט"ז בסימן ער"א ס"ק י"ט שכתב בעשה קידוש על כוס שהיה סבור שהוא יין והיה מים דרצה לומר דכיון דכבר יצא ידי המצוה מה"ת לא הצריכו בשביל היין לעשות קידוש מחדש שהקשה הדג"מ דמדאורייתא הא כבר יצא בתפלה כדכתב המג"א בסק"א, ועיין במנ"ח מצוה ל"א שאדרבה תמה על המג"א ודגמ"ר וכל האחרונים דהא בתפלה לא מזכירין יציאת מצרים שאראב"י דצריך להזכיר בקידוש וא"כ לא יצא בברכה שאמר בתפלה כדסובר הט"ז, שלכן רק מה שבטעותו שהוא יין שאמר נוסח הקידוש דעל היין שהזכיר יצ"מ יצא מן התורה ולא בתפלה, הנה אף שמשמע דהוא עיכוב מדדריש זה בגז"ש מוכרחין לומר דסברי דאינה גז"ש גמורה והוא רק דין דלכתחלה שלכן אמר רק לשון וצריך שמשמעו אפשר לומר דהוא רק דין דלכתחלה, אבל יש לתרץ דברי הט"ז למה שכתבתי אליבא דהרמב"ם דלבד תפלה מצוה עליו לקדש מן התורה אחר התפלה והוא אף בלא יין דעל היין הוא רק דרבנן ונוסח הקידוש הוא דוקא בנוסח שאומרים בקידוש דעל היין ולא בנוסח התפלה כי זה נחשב משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות שאינו יוצא, אבל אפשר ליכא הכרח מהרמב"ם דאף אם יסבור דיצא מה"ת במצות קדוש בתפלה הוא דוקא כשאמר הברכה בתפלה בג' לפניו ובג' לאחריה וקדושת היום באמצע שהוא מטבע שטבעו חכמים ואף שטבעו זה בתפלה מ"מ מהני זה גם לצאת ידי קידוש מן התורה, אבל באמר ברכה דתפלה לבדה לשם מצות קידוש שלא באופן תפלה אין זה כמטבע שטבעו ולא

יצא אף ידי קידוש התורה. ולכן שפיר נקט ברכה דאמרינן בקידוש על יין שמדאורייתא שיצא אף בלא יין הוא דוקא בנוסח זה ולא בנוסח התפלה שבברכה ההיא לא יצא אם אמרה לקידוש בלא תפלה כדכתבתי, אך יותר משמע שלהרמב"ם אינו יוצא בתפלה כדסובר הט"ז. ואולי טעם הרמב"ם שלא יצא מדאורייתא אלא דוקא בברכה זו דאומרינן על היין משום דיצ"מ הוא עכוב כפשטות המשמעות דדריש מג"ש וכדסובר המנ"ח.

עכ"פ יש טעם גדול לומר דהם שני ענינים כדרך הב' ואף אם הוא דוחק קצת להסוברין דעל היין הוא דאורייתא מ"מ להסוברין שהוא דרבנן ודאי ניחא לומר דרך זה יותר כדכתבתי, והסוברין דהוא רק מדרבנן הם רוב השיטות.

ענף ג' והנה לדרך הא' דליכא בקידוש אלא מצוה אחת ורק מחמת שבתפלה א"א לאומרה על הכוס מוכרח לקדש עוד הפעם על היין, ומחמת זה לא תיקנו בתפלה להזכיר יצ"מ מאחר שיצטרך לעשות עוד הפעם בשביל לקדש על היין שאז יזכיר יצ"מ כדלעיל. לא שייך שדין במקום סעודה יהיה דין בהקידוש אלא הוא דין בהסעודה שצריכה לעשותה במקום הקידוש. ולדרך הב' שהם שתי מצות שייך לומר שמצוה הב' שהוא לקדש על היין תיקנו שיעשנה במקום סעודה כדכתב הרא"ש. אבל ליכא הכרח לדרך הב' דאפשר דאף שעל היין הוא ענין מצוה אחרת נמי יש לומר דאינה שייכת להסעודה כדחזינן שיש לברך כל הברכות דשירות ותשבחות על היין כדהבאתי מעירובין, וכלשון הגמ' בדף ק"ז דאמר רבי על השיכרא בת תליסתר מגני ששדר ליה לוי דכגון זה ראוי לקדש עליו ולומר כל שירות ותשבחות שבעולם, הרי חזינן שאמירת שירה ושבח להקב"ה הוא עדיף לאמרו על היין כטעם החינוך שמתעורר האדם בטבעו יותר להתפעל אל הדברים עיין שם, וא"כ אפשר שאף שהיא מצוה אחרת לא שייכא להסעודה אלא דהוא דין בהסעודה כלשון הרשב"ם ודעימיה, אבל לדרך הא' דהוא מצוה אחת לכאורה אין לומר דיהיה במקום הסעודה דין בהקידוש אלא דין בהסעודה.

ולטעם השני שפי' הרשב"ם דסברא היא מדאיקבע קידוש על היין מסתמא על היין שבשעת סעודה הוקבע דחשיב, לא תלוי כלל בשני הדרכים דצריך לקדש על היין דאף לדרך הא' הוא דין בהקידוש שנקבע על היין דחשיב לשתות דהוא על היין שבשעת סעודה. ולפי טעם זה דהסברא הוא לכאורה ודאי דין בהקידוש ולא דין בהסעודה, וא"כ נמצא ששתי הלשונות שברשב"ם לפ"מ שהרשב"ם פי' המדרש דבמקום קריאה דקידוש שם תהא העונג דהיא הסעודה פליגי לא רק במקור התקנה אם ממדרש הקרא או מסברא, אלא גם באופן הדין דללישנא קמא דהוא ממדרש הקרא הוא דין בהסעודה, וללישנא בתרא דהוא מסברא הוא דין בהקידוש.

והנה הא דממקום למקום בחד ביתא שסבור מינה דהוא כבמקום סעודה ורב ענן בר תחליפא העיד שהוא שלא במקום סעודה, לכאורה תלוי במי נאמר דין קידוש במקום סעודה, דאם הוא דין בהקידוש שצריך לעשותו במקום הסעודה, יש מקום לומר דגם הרבה מקומות כשכולן הם בבית אחד נחשבו כולן במקום

הסעודה, משום דכיון ששני המקומות הם בבית זה ואפשר לפניו לעשות הסעודה בכל מקום מבית זה שירצה יש להחשיב דעשיית הקידוש אף שהיה בהאיגרא ולבסוף אכלו בבית וכן מחדר לחדר שהוא כעשה במקום הסעודה דאפשרות האכילה בכל המקומות הוא כמקום אכילה לגבי הקידוש שלא יהיה חסרון בהקידוש, דהא פשוט דכוונת ממקום למקום בחד ביתא הוא כששני המקומות הם של עושה הקידוש שיכול לאכול בכל המקומות, דבזה היה סבור מינה דנחשב במקום סעודה אבל כשמקום האחר דבהוא ביתא הוא של בעלים אחרים דאין לו רשות לאכול שם הוא כבית אחר, וכן מסתבר דאף שהן שלו אם הוא טירחא ביותר שלא מצוי כלל מפני הטירחא שיאכלו במקום ההוא לא יתחשב כמקום סעודה, ואין חלוק בין אם מקום שקשה שם לאכול הוא מצד הטירחא ובין מצד שהמקום אינו שלו, ובין אם הוא מקום הקידוש ובין שהוא מקום האכילה הוא חסרון בהקידוש, אבל כששני המקומות שוין דתרווייהו הם שלו ובתרווייהו ליכא טירחא גדולה מלאכול שם אין שום חסרון בהקידוש אבל יש גם לומר דמה שיכולין לאכול בשני המקומות לא מחשיב כמקום אחד אף לגבי הקידוש כיון שעכ"פ הוא מקום אחר ונמצא דאם אכלו במקום אחר שלא היה הקידוש שם הוא חסרון בהקידוש שלא עשאו במקום הסעודה שהצריכו לעשות הקידוש, אבל עכ"פ היה טעם וסברא להסבור מינה אך שר' ענן בר תחליפא העיד שמ"מ אין זה נחשב מקום סעודה.

ואם הוא דין בהסעודה שצריך לעשותה במקום שקידש, לכאורה אין מקום כלל להחשיב שאוכל במקום שקידש דהרי עכ"פ קידש במקום אחר, דבשלמא לענין הקידוש שייך לומר דכיון דהיה אפשרות לאכול במקום שקידש ובכל המקומות שבבית בלא טירחא אינו חסרון בהקידוש שהצריכה תורה שיהיה במקום העונג, אבל כיון שהוא דין בהסעודה יש לדון על אכילתו באיזה מקום הוא, ולענין האכילה הא ודאי הם שני מקומות כמו דהוא שינוי מקום לדין ברכה בסמוך. ונצטרך לפרש לפ"ז שהיה סבור מינה דהוא דין בהקידוש שלכן ממקום למקום בחד ביתא הוא כמקום סעודה ואמר ר' ענן בר תחליפא דממקום למקום נמי לא נחשב במקום סעודה משום דהוא דין בהסעודה.

ואם נימא דהוא דין בהקידוש אבל לא מטעם דכן הוא פירוש המדרש דוקראת לשבת עונג, אלא דכל ענין במקום סעודה שצריך אינו מהמדרש אלא מסברא כל"ב דרשב"ם דהוקבע על היין דחשיב יותר לשתות דהוא היין שבשעת סעודה, יש נמי מקום לומר דבשני מקומות בחד ביתא הוא כמקום סעודה, אבל לא מטעם דכיון שאפשרות האכילה הוא על כל המקומות שבבית זה הוא כמקום אחד, דעכ"פ שעת סעודה אין להחשיב אלא מקום האכילה ממש, אבל הוא מטעם דלפי מחשבתו לאכול במקום שקידש הרי היה זה על היין דחשיב לשתות ולא יתבטל חשיבותו בזה שאח"כ נזדמן שלא אכלו שם, אם לא דנימא דהחשיבות תלוי כמו שנראה לעין וכיון שאכלו אח"כ במקום אחר הרי לא ניכר שהיה הקידוש במקום החשיבות, ואולי זהו טעם שמואל דאף מאיגרא לארעא הדר מקדש משום שלא ניכר החשיבות, אף שגם הוא סובר דמן הסברא הוא דין דבעי קידוש במקום סעודה. או שטעם שמואל משום דסובר דהוא ממדרש הקרא דלכן סובר כהפירוש שהוא דין בהסעודה אף שאף שהוא דין בהקידוש לא נחשבו כמקום אחד כדלעיל. ולפ"ז

להסבור מינה אינו דוקא כשהיו שני המקומות של עושה הקידוש דבידו היה לאכול בשניהם אלא אף כשהיה מקום אחד של איש אחר שאחר הקידוש נתן לו רשות לאכול במקום שהוא מ"מ כיון שבשעת הקידוש חשב לאכול במקום שקידש הרי נמצא דהיה הקידוש על יין החשוב לשתות.

והנה רש"י ורשב"ם והתוס' גרסי דסבור מינה ממקום למקום לא וע"ז א"ר ענן בר תחליפא דשמואל הדר קדיש גם מאיגרא לארעא שהוא ממקום למקום אבל מפינה לפינה במקום אחד יש קידוש כי היכי דלא חשיב שינוי מקום בסמוך לענין ברכה וכן הוא ברא"ש, אבל הרי"ף גורס דהיה סבור מינה אבל מפינה לפינה לא כהיש גורסין שהביאו התוס', ופי' הר"ן דהביא ר' ענן בר תחליפא ראייה מזה דשמואל הדר קדיש כשנחית מאיגרא לארעא אף שהם שני מקומות דגם מפינה לפינה צריך לחזור ולקדש דכיון דמבית לבית לאו דוקא אלמא אין הקביעות תלוי בבית אלא במקום סעודה ומעתה אפילו מפינה לפינה, וכתב אח"כ בד"ה אבל מפינה לפינה לא ואף על גב דלעיל גבי אין קידוש אלא במקום סעודה מסקינן דאפילו מפינה לפינה אין זה מקום סעודה היינו טעמא משום דקביעות סעודה לא הוי אלא במקום סעודה ממש שאין דרך בנ"א לקבוע מקום סעודה בתוך כל הבית, כוונתו אף במקום אחד כשהוא גדול, אבל גבי שתיית יין אין אדם מייחד מקום מיוחד בבית לשתיתו, כוונתו אין מייחד פינה מיוחדת באותו מקום, ונמצא דכל המקום נחשב כמיוחד וצריך להבין במאי פליגי, והרמב"ם פכ"ט ה"ח פסק כתוס' והרא"ש דמפינה לפינה באותו מקום הוא כבמקום סעודה וכן המחבר והרמ"א /או"ח/ בריש סימן ער"ג אך המג"א בסק"א כתב דלכתחלה לא יעשה כן דהא יש אוסרין דהיא הרי"ף והר"ן עיין שם. דלא מסתבר שיחלקו בהמציאות דודאי אין הדרך לאכול בכל המקום הגדול אלא בפינה אחת, ול"ד לשתיה כדכתב ר"ן.

ונראה דתלוי איך נפרש המחלוקת דסבור מינה ור' ענן בר תחליפא, דאם נפרש שתרוייהו סוברין דהוא דין בהקידוש דלכן היו סבורין הסובר /הסבור/ מינה דליכא חסרון לענין הקידוש מאחר דבכל המקומות איכא האפשריות לאכול שהם לגבי הקידוש כמקום אחד, ור' ענן ב"ת סובר דמ"מ נחשב מקום אחר דזה שיכולין לאכול בשני המקומות לא מחשיבם כמקום אחד אף לגבי הקידוש, מסתבר שתלוי זה בשינוי מקום לדין הברכה בדברים שאין להם קביעות, דהרי בשעת הקידוש שעדיין לא נקבע המקום שיאכלו מאלו המקומות שבבית זה ואפשר להם שיקבעו באיזה מקום שהוא הוא כדברים שאין להם קביעות, דמ"מ דין שינוי מקום איכא ממקום למקום כששתה יין במקום אחד שאף שלא נקבע לשתות דוקא שם הוא עכ"פ מקום אחר שמחלק בין השתיות בהכרח אף בלא קביעות האינשי במחשבתם, לכן כיון שעשה קידוש במקום זה נחלקו ממילא מקומות האחרים אף שלא נחלק מצד קביעותם מאחר דהיו יכולין לקבוע לאכול גם במקום הקידוש והיו כל המקומות שוין לקביעותם משום דשינוי המקום מחלק בהכרח שאר המקומות ממקום הקידוש, אבל מפינה לפינה במקום אחד דאף שאמת שדרך סעודה שהוא במקום קבוע תהיה קביעותם רק בפינה אחת מהמקום, מ"מ בשעת קידוש דלא נקבע עדיין ויכולין לקבוע סעודתן באיזה פינה שהוא ממקום ההוא ואף במקום אחר בבית ההוא, ונהי שמקומות האחרים נחלקו בהכרח מצד שינוי המקום מ"מ באותו מקום הא לא נחלקו דמפינה לפינה לא נחשב שינוי מקום, ולכן כיון שעדיין

לא היה קביעות ויכולין לקבוע בכל פינה ממקום ההוא נחשב כמקום הקידוש כשיטת התוס' והרמב"ם והרא"ש.

ואם נפרש שמה שר' ענן ב"ת סובר דממקום /דממקום/ למקום בחד ביתא לא נחשב מקום סעודה הוא משום דסובר דהוא דין בהסעודה שצריך לעשותה במקום הקידוש שלכן לא שייך להחשיב שאוכל במקום שקידש כיון דקביעות הסעודה אינו עכ"פ במקום שקידש לכן גם מפניה לפינה במקום אחד גדול שהקביעות הוא רק בפניה אחת אם הוא שלא במקום הקידוש הוא כבמקום אחר ול"ד למה שלא נחשב שינוי מקום בשתיית יין שאין הדרך לקבוע מקום לשתיה כסברת הר"ן. ומפרש הר"ן מה שהביא ר' ענן ב"ת ראייה ממקום למקום כהא דמאיגרא לארעא שגם מפניה לפינה צריך לחזור ולקדש, משום דסברא לא פליג ר' ענן ב"ת על הסבור מינה דאם הוא דין בהקידוש שפיר סברי דכיון דהיה שייך שיקבעו מקום האכילה באיזה מקום מהמקומות היו כולן נחשבים מקום סעודה לגבי הקידוש, ואף שהוא שינוי מקום לענין ברכה דשתיית יין ל"ד לדין קידוש במקום סעודה משום דאין זה חסרון בהקידוש מה שלא קבעו אכילתן אח"כ במקום שקידש כיון שהיה אפשר גם שיקבעו שם, ול"ד למבית לבית ממש שלא הוה שייך שיקבעו שם אכילתם משום שאינו במקום שנמצא הפת ומיני אכילה שלו והוא טירחא להביא לשם אף שגם בית השני הוא שלו או שהוא של אדם אחר אף באותו בית כדלעיל, ומה שפליג הוא משום דסובר שהוא דין בהסעודה, שלכן אינו כלום מה שהקביעות סעודה יהיה עכ"פ בבית זה שנקל לפניו גם בכל מקום הבית אלא תלוי במקום סעודה ממש שלכן לפ"ז גם מפניה לפינה כיון שהדרך לקבוע במקום גדול רק בפניה אחת ולא כל המקום נמי אין זה מקום סעודה כשקבעו אח"כ סעודתן בפניה אחרת, וזהו באור הראיה ממקום למקום בחד ביתא גם למפניה לפינה במקום אחד שלא יתחשב מקום סעודה שכתב הר"ן.

אבל נמצא לפ"ז דהתוס' צריכין לסבור דהוא דין בהקידוש והוא דלא כפשטות לשונם דכתבו ג"כ כלשון הר"ן במקום קריאת קידוש שם תהא עונג דהסעודה דלשון זה משמע דהוא דין בהסעודה, וניחא מה שכתבתי בבאור מחלקותם להרא"ש שהוא כתב במקום עונג שם תהא קריאה וגם להרמב"ם ניחא שלא הוזכר בדבריו שום רמז בענין הדין דאין קידוש אלא במקום סעודה ויש לפרש שהוא סובר שהוא דין בהקידוש כדסובר הרא"ש, אבל לתוס' שלשונם משמע שהוא דין בהסעודה יקשה מ"ט מחלקי בין ממקום למקום למפניה לפינה שלכאורה טעם הר"ן בחלוקו מדין שינוי מקום נכון.

ענף ד' והנה במקדש כאן ודעתו לאכול במקום האחר ליכא שום טעם להחשיב מבית לבית במקום סעודה בין לטעם המדרש מוקראת לשבת עונג איך שנימא בין אם הוא דין בקידוש בין אם הוא דין בהסעודה, ובין לטעם הסברא שברשב"ם שהוקבע על יין דחשיב דהוא בשעת הסעודה, אלא אם נפרש דוקראת לשבת עונג לא דרשינן על המקום דהא לא הוזכר מקום בקרא, אלא על עצם קידוש וסעודה היינו דאיכא קפידא בשבת שיהיה קריאה שהוא קידוש ועונג שהיא הסעודה דהוא ענין אחד שחייבו בשבת שנעשה משני דברים הקידוש תחלה ואח"כ העונג, וא"כ לא איכפת לן בכל מקום שהוא, ולפ"ז לא שייך לדון אם

הוא דין בקידוש או דין בהסעודה אלא הוא ענין אחד הקידוש והסעודה שהם דברים המעכבים זה את זה שאם אין קידוש אין סעודה ואם אין סעודה אין קידוש, וכעין מצות ארבעה מינים שמעכבין זא"ז כדתנן במנחות דף כ"ז שלא שייך לומר על אחד מהן שהוא עושה הצורך לכולהו.

ועיין /שו"ע או"ח/ בסימן רפ"ט סעי' ב' שכתב המחבר ואם אין לו אפילו שכר ושאר משקין אוכל בלא קידוש, וכתב המג"א בסק"ד דאם אין לו פת אוכל דברים אחרים בלא קידוש וה"ה בקידוש הלילה אם אין לו פת אוכל בלא קידוש, והביא מהגמ"י פכ"ט אות ס' בסופו שכתב ולא אמרינן בת טוות אלא להבדלה ושאני אפוקי יומא מעיולי יומא, וכוונתו דבאפוקי יומא ליכא חיוב אכילה ובעיולי יומא איכא חיוב אכילה, והיא סברא גדולה דהא להתענות בשבת הוא איסור מן התורה ולא יזה צורך יעקרו איסור דאורייתא בשביל מצות קידוש על היין דרבנן ואף אם מצות קידוש על היין דאורייתא הא עכ"פ איסור האכילה בלא קידוש הוא דרבנן.

והמציאות דקיום מצות סעודה בשבת בלא קידוש ליכא לדידן דסעודת שבת הוא בפת דוקא כדכתבו התוס' בסוגיין ד"ה טעימו מידי דהיינו טעימת לחם דוקא וכן הוא ברא"ש, והוא מברכות דף מ"ט דשבתות וי"ט צריך להחזיר בהמ"ז =ברכת המזון= כשלא הזכיר של שבת וי"ט משום דלא סגי דלא אכיל פת, והוא דלא כתוס' סוכה דף כ"ז ד"ה אי בעי אלא כתוס' ברכות שם ד"ה אי בעי עיין שם, וכן איפסק בש"ע /או"ח/ סימן ער"ד סעי' ד' דהא איפסק דמקדשין על הפת ברמב"ם הל' ט' ובש"ע /או"ח/ סימן רע"א סעי' ד' וסעי' י"ב וכן נהגו כו"ע דבליכא יין מקדשין על הפת, וא"כ ליכא מציאות דהא כשיקיים מצות הסעודה די ש לו פת הרי יכול לקיים גם מצות קידוש בין יש לו יין שיקדש על היין ובין כשאין לו יין שיקדש על הפת וא"כ אפשר שמעכבין ממש דין הקידוש ודין הסעודה זא"ז, ורק שלא אסרו לאכול בלא קידוש דברים אחרים שלא שייכי לקיום מצות סעודה בלא קידוש שלא עקרו איסור תענית בשבת בשביל שאינו יכול לקיים מצות קידוש, אף שבשב ואל תעשה אפשר שיעקרו חכמים כשהוא לסייג דליכא בזה ענין סייג, דלכן שפיר כתב הגמ"י דליכא בת טוות בעיולי יומא, ואף שלא יהיה תענית ממש באם יהיה למחר יין ופת הא גם צערא בשבת אסור, ואולי גם בשביל עונג בעלמא שהוא ג"כ מצוה לא רצו לאסור כשלא יהיה לו יין ופת לקדש עליהם, אבל הסעודה דפת והקידוש אפשר מעכבין, אבל מצויר זה לר"ת דסובר בדף ק"ו בתוס' ד"ה מקדש אין מקדשין על הפת שנמצא שאם אין לו יין אוכל בלא קידוש ומ"מ מקיים מצות הסעודה, וכן שייך באורחין דאכלי בחדרים דבבי כנישתא כשהן עצמן אין יכולין לעשות קידוש וצריך הש"צ דבביהכ"נ להוציאן ואין שם יין דא"א לקדש בביהכ"נ על הפת דאין שם אדם שנטל ידיו לאכול לאלתר, ג"כ נמצא דיאכלו האורחין פת בלא קידוש וגם יקיימו מצות הסעודה, דמר"ת לשיטתיה דיליף לדידן בכה"ג, וכן אפשר לצייר באיש שנזדמן ששבת בדרך לבדו ואין בידו סידור ובעל פה אינו יכול לומר ברכת הקידוש שיהיה מותר לאכול פת כשיש לו אף שלא יקדש.

(ומה שהביא המג"א ראייה ממה שהביאו התוס' הירושלמי ברכות פ"ח ה"א א"ר יוסי בר' בון נהיגין תמן מקום שאין יין ש"צ יורד לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין שבע, הוא משום דסובר שברכה מעין שבע אינו במקום הקידוש שחייבין לעשות אחר התפלה על היין, אלא במקום תפלה משום דמחמת שתפלת ערבית רשות לא תיקנו חזרת ש"צ בערבית כמפורש ברמב"ם פ"ט מתפלה ה"ט, אבל בערבית דשבת הא איכא קידוש דהוא חיוב מן התורה אבל במקומות שמצוי יין היו מקדשין על היין והיו יוצאין בו, ששוב התפלה הוא בשביל תפלה והוי כמו בחול שלא תיקנו להחזיר התפלה משום שתפלת ערבית רשות, אבל כשליכא יין הוכרחו להנהיג שיאמר הש"צ תפלת מעין שבע להוציאם בקידוש דזכירה בדברים לא בדין הקידוש שאחר התפלה שהוא צריך דוקא ליין או לפת, וכדפי' כן בהגמ"י שלכן שפיר הביא ראייה שמה שאכלו היה בלא קידוש דהא הוא רק כקידוש דתפלה שלא הותרו לאכול בקידוש דבתפלה, וכדמסיק המג"א ע"ז א"כ כל אדם נמי יוצא בזה במה שמקדש בתפלה, היינו דליכא שום עדיפות במעין שבע מבתפלה והיתר אכילתם הוא משום דאם לא היה קידוש מותרין לאכול הסעודה אף דפת בלא קידוש. אבל מתוס' שהוא אליבא דר"ת ליכא ראייה דר"ת הא לא מפרש דאיירי דאומר מעין שבע בשביל האורחין אלא דבמקומות שלא מצוי יין תיקנו שיאמר הש"צ בביהכ"נ מעין שבע כדי להוציא את כל אלו שאין להם יין משום דאין מקדשין על הפת אף היכולין לקדש, דהא ר"ת הוכיח מירושלמי זה דאין מקדשין על הפת, ואם משיטת ר"ת עצמו לית לו ראייה משום דידחוק לומר דלא יאכלו פת א"כ מה ניתוסף להמג"א מהירושלמי יותר משיטת ר"ת בעצמו, אלא הוא ראייה מהירושלמי דוקא שלא אליבא דר"ת אלא כפי' הרא"ש בירושלמי שהוא כפי' הגמ"י דהירושלמי איירי רק כשיש אורחין שכל אכילתן הוא פת שלא היו מוציאין אותן אלא בקידוש דתפלה שאינה מתרת לאכול שלכן הוא ראייה שמ"מ מותרין לאכול משום שלא אסרו בלא קידוש כשא"א להו לקדש מטעם דכתב הב"י דלא תיקנו לבטל עונג שבת בשביל קידוש, וטוב למחוק תיבת ובתוס' וראיתו הוא רק מהרא"ש ולא מהתוס'). (ומשמע לי שלהירושלמי תקנת מעין שבע נתקנה בשביל זה ולא מטעם סכנה שאיתא בגמ' שבת דף כ"ד, אבל ביפה עינים בשבת שם כתב דגם להירושלמי הוא בשבת משום סכנה אף שמוסיף שגם ביום טוב במקום שאין יין אומר מעין שבע ודוחק במה שאיתא בירושלמי שחותם בשבת ולא הזכיר יום טוב, ולשון תמן נהיגין משמע שהנהיגו כן בבבל משום דבבבל איכא הרבה מקומות שאין שם יין, ואף שבפ"מ מפרש תמן בבבל עשו כן במקום שאין יין דלשון זה משמע דאין טעם לחלק בין בבל לא"י אלא שבבבל עשו כן ולא בא"י, והוא כמו מחלוקת בזה והי"ל לומר טעם להמחלוקת, שלכן ניחא יותר לפרש דתמן בבבל שבהרבה מקומות לא מצוי יין הנהיגו כן בכל בבל ועיין בפירוש החרדים שמשמע שמפרש כן).

ונמצא שלדין הש"ע שהוא כדכתב המג"א שכשא"א לקדש מאיזה טעם שיהיה רשאי וגם מחוייב לאכול בלא קידוש גם פת אין שניהם מעכבין זה את זה אלא הסעודה מעכבת את הקידוש שאם אין סעודה ליכא קידוש, והקידוש אינו מעכב את הסעודה שאפילו בלא קידוש אוכל הסעודה, וכדמצינו כעין זה בכבשים ושתי הלחם במנחות דף מ"ה ומ"מ כשבאין שניהם נחשבו מצוה אחת ולא הותר הלחם אלא בשחיטת

וזריקת הכבשים אף דבבאין בפני עצמן נאכל הלחם לר"ע אליבא דרבה ורבא במנחות שם בדף מ"ו ע"י שם, והכא אפשר לומר גם דהם בדין מעכבין זא"ז כשאכא על מה לקדש משום שמה שלא מעכב את הסעודה כשליכא על מה לקדש או כשאין יודע לקדש הוא משום שלא תיקנו אז דין הקידוש, אבל כשאפשר לקדש שתיקנו לעשות קידוש אז מעכבין זה את זה, דהרי אז אסור לאכול קודם הקידוש.

וכן משמע קצת מתוס' ד"ה ידי יין בדף ק' ע"ב דכתבו דאם אין קידוש שלא במקום סעודה שהקידוש שייך להסעודה, היה ניחא להו במה שיצאו ידי היין שבתוך הסעודה אף אם נימא דבירך על היין שקודם הסעודה אינו פוטר היין שבתוך הסעודה, הרי שייך זה אם נימא דהקידוש נחשב נמי שהוא מהסעודה, אבל אם אין הקידוש מהסעודה אלא ענין אחר רק שהוא דין בעלמא דמקום המצוה דקידוש היא במקום הסעודה איזה עדיפות שייך לברכת יין זה דעל יין הקידוש מברכה דסתם יין ששותה קודם המזון, ומלמ"ד יש קידוש שלא במקום סעודה, ואם הוא מצד שייך הקידוש התיר האכילה הרי ניחא זה להעדיפו על יין הרשות ולא להעדיפו מלמ"ד יש קידוש שלא במקום סעודה דהא לאיסור אכילה קודם קידוש שוין.

ולפ"ז מה שצריך לחזור ולקדש הוא דוקא בעשה קידוש שלא ע"ד לאכול כלל עתה וכ"ש בלא חשב לאכול כלל שאף שאח"כ נמלך ואכל לא שייך הקידוש להסעודה, אבל קידש ע"ד לאכול אף דלא היה ידוע לו מקום האכילה הרי יש להועיל הקידוש.

אבל אפשר דכיון דאכילה הוא דבר שקובעין לזה מקום כדאיתא בר"ן כל זמן שלא נקבע המקום הוא כליכא ענין האכילה עדיין כלל ונמצא בהכרח שהקידוש מחולק מהסעודה ולא שייך לה, ואינו כלום מה שודאי יאכלו דהוא רק כהידיעה בעלמא שיש לכל אדם שיאכל אחר כך שזה ודאי לא מחשיב כלום במעשה האכילה שזהו רק שאוכל עתה, אבל בקבע מקום לאכילתו ומקדש כאן על דעת לאכול במקום שקבע שייך שיתחשב הקידוש להסעודה שהרי כבר איכא ענין הסעודה, וסגי בזה להעיקובא שיש לקידוש שיהיה סעודה דהרי כבר איכא סעודה אף שאינו במקום זה, וכעין זה מצינו במצות ארבעה מינים דלולב שא"ר חנן בר רבא במנחות דף כ"ז דביש לו אין מעכבין שיטלם כאחד אלא אפילו אי נטל חד חד לחודיה שפיר דמי כדפירשו שם התוס' ד"ה ל"ש בשם בה"ג והוא שיטת כל הפוסקים דלא כר"ת בתוס' שם ולדעת הרמב"ן שהביא הב"י בסימן תרנ"א שאף שלא היו ברשותו כיון שישנם כולן ויודע שיקח את כולן יוצא דזה סגי לענין שתנן במתני' שארבעה מינים שבלולב מעכבין זא"ז, ואף הרמב"ם (לולב פ"ז ה"ו) שמצריך שיהיו ארבעתן מצוין אצלו משמע דלא איכפת לן שיהיו דוקא במקום אחד אלא דיהיו מצוים אצלו שיוכל ליקחם בודאי, ואולי כוונתו דיהיו כבר שלו ביום הראשון דבעי משלכם דאם לא קנה אותם עדיין הרי אין לו לענין המצוה אף שיודע שודאי יכול לקנותם אחר כך, ומש"כ הרא"ש והטור שיהיו לפניו מפרש המג"א (ס"ק כ"ד) שלא יצטרך להפסיק ביניהם ומפרש הפמ"ג משום הברכה, והטעם דכיון דהוא משום שמעכבים זא"ז סגי במה שישנם אצלו, וכן בכאן שהסעודה הוא עיקובא להקידוש סגי שתהיה כבר אצלו ענין הסעודה דהוא כשקבע מקום האכילה אף שקידש במקום אחר ודעתו בהקידוש ע"ד לאכול שם. וזהו

טעם רב אליבא דהירושלמי דמהני התנאי דדעתו לאכול שם אפילו מבית לבית ולהרא"ש הוא גם לגמ' דידן, היינו דגם הוא סובר שהקידוש שייך להסעודה ובלא סעודה ליכא קידוש אבל בשביל שייכותם זל"ז סגי כשתהיה כבר קביעות הסעודה בשעה שקידש ותהיה דעתו לאכול שם במקום שקבע. ואין לחלק בין מבית למבית ובין ממקום למקום בחד ביתא.

ענף ה' והנה יש לומר ששני הענינים איכא בקידוש, חדא מצות הקידוש בעצם אך איכא דין דיהיה במקום סעודה אם הוא מצד דין הסעודה אם מצד דין הקידוש כדלעיל, תנינא דקידוש והסעודה מעכבים זא"ז כדכתבתי לסוף ותרוייהו אולי ידעין מוקראת לשבת עונג משום דאיכא שני המשמעות בקרא זה ותיקנו תרוייהו. וא"כ נימא דיש בזה מה שאין בזה ויש בזה מה שאין בזה, דמצד מצות הקידוש דצריך להיות במקום הסעודה הוא רק מבית לבית אבל ממקום למקום בחד ביתא לא, כדהיו סבורין הסבור מינה והוא דין אמת מצד דין זה, לא מבעיא אם הוא דין בהקידוש ששייך לומר כן כדכתבתי לעיל בטעם הסבור מינה דכיון דאיכא אפשריות האכילה בכל המקומות דבית זה מחמת שכולן שלו וגם הם בלא טירחא יתירה הרבה באחד מבהשאר ליכא שוב חסרון בהקידוש, אלא אף אם הוא דין בהסעודה שלכאורה אין להחשיב שאוכל במקום שקידש דהרי עכ"פ היה הקידוש במקום אחר כדכתבתי לעיל דטעמו של שמואל נראה שהוא רק מחדר לחדר שלא נראה ממקום שקידש מקום הסעודה וכן אף מפינה לפינה אם הוא חדר גדול כל כך שלא נראה המקום שקידש, אבל כשנראה המקום שקידש יש להחשיב כמקום אחד כדהביא הר"ן שיטה זו, והוא שיטת רב שר שלום כדכתב הטור /או"ח/ סימן ער"ג משמו, והמ"מ הביא זה מספרי הגאונים עיין שם, וכן הא צריך לומר אליבא דהר"ן שגם במפינה לפינה לא מחשיב במקום סעודה ומחלק מדין שינוי מקום, שהוא מטעם שסובר דהוא דין בסעודה, ומ"מ משמע שמסכים לשיטת רב שר שלום וספרי הגאונים דהא כתב בלשון מיהו איכא למ"ד דהיכא דחזו ליה דוכתא דקדיש ביה לא צריך דלשון זה משמע דסובר שסברא נכונה היא, ובכל אופן משמע שאין זה סתירה לפירושו דממקום למקום איכא ראייה דגם מפינה לפינה בחדר אחד לא נחשב כמקום סעודה, והוא כדפרישית שברואה מקום שקידש נחשבו כמקום אחד ממש כדכתב הר"ן שמדמי לשתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד שמצטרפין לזימון אם רואין אלו את אלו שהטעם דנחשבו כאוכלין כאחד מאחר דרואין אלו את אלו, וה"נ נחשב ברואין מקום הקידוש שהוא כמקום אחד. (אך הדמיון שכתב המג"א ער"ג סק"ג גם לרואה מקצת מקומו לכאורה אין זה דמיון כל כך דבזימון שהוא ראיית האנשים שייך אף במקצת כיון דרואין מקצת החבורה וכן אף בשמש אחד לשתיהן מצרפן משום דעי"ז נחשבו כחבורה אחת, אבל בראיית מקום הקידוש שיתחשב למקום אחד מה יועיל מקצת המקום אם לא נראה מקום הקידוש דהא אין להעדיף מפינה לפינה כשלא נראה מקום הקידוש, ומקום האחר מקום שיצא בו ידי קידוש דהוי כקידש בעצמו במקום ההוא כדחזינן מהאורחין שיצאו בשמיעתן בחדרם שאוכלין מהש"צ דקידש בביה"כ שנחשב מקום סעודתן מצד שמיעתן שם וצ"ע סברת המג"א בדמיונו). עכ"פ אם הוא דין בהקידוש אפשר שלסברת הסבור מינה מודה גם שמואל דבחד ביתא גם ממקום למקום הוא כבמקום סעודה, ואם הוא דין בהסעודה שאין לומר כהסבור

מינה עכ"פ ברואין מקום הקידוש יש להחשיב כבמקום סעודה כסברת ר' שר שלום וספרי הגאונים והסכים הר"ן, אבל מצד הדין דהקידוש והסעודה הם כענין אחד שמעכבין זא"ז הרי בארתי שמה שקבעו אחר הקידוש לאכול במקום האחר מחלק בהכרח מקום הסעודה ממקום הקידוש וחסרון זה איכא גם ממקום למקום בחד ביתא, וגם לתוס' שלא הביאו חלוק דרואים מקום הקידוש שהוא כבמקום אחד שמחלק ר' שר שלום וספרי הגאונים ומשמע שלא סברי חלוק זה, הוא רק מצד ענין השני שהקביעות סעודה דאחר הקידוש כשנקבע במקום האחר מחלק הקידוש מהסעודה אף ברואין את מקום קידוש לדידהו אבל מודים דלענין הראשון שצריך לקבוע הסעודה במקום הקידוש נחשב כבמקום אחד להאמר שבמקום קריאת הקידוש עשה את הסעודה כסברת רב שר שלום וספרי הגאונים. זהו מה שהוא חסרון בענין השני מבענין הראשון.

ומצד ענין השני יש להועיל מה שהיה דעתו לאכול בבית אחר שקבע להיות סעודתו שם כדכתבתי בטעם הירושלמי אליבא דרב, ואינו מועיל זה מצד ענין הראשון שמחשבתו ודעתו אינו עושה שני המקומות למקום אחד, לא מבעיא אם גם בדין שינוי מקום לברכה נימא שלא מועיל דעתו מתחלה לאכול במקום השני, כדמשמע שסובר כן הרמב"ם שבשני הדינים לא נקט שמועיל דעתו לאכול במקום אחר לא בדין שינוי מקום לברכה בפ"ד מברכות ה"ג וה"ה ולא בדין קידוש בפכ"ט משבת ה"ח, דמשמע שסובר שפליג גמ' דידן על הירושלמי ואינו מחלק כדסובר הר"ן, אלא אף אם נימא שבדין שינוי מקום לברכה מהני מה שדעתו לאכול במקום האחר, כדסובר הראב"ד בפ"ד מברכות ה"ה שעל מש"כ הרמב"ם אכל במזרחה של תאנה ובא לאכול במערבה צריך לחזור ולברך כתב הראב"ד והוא שלא היה דעתו מתחלה לכך, נראה שאין טעמו משום שמחשבתו ודעתו עושה שנחשבו כבמקום אחד דאין שום טעם בזה, אלא שטעם הראב"ד שאף שהם שני מקומות אין צריך לחזור ולברך דדין שינוי מקום שצריך לברך הוא רק כשאין דעתו מתחלה לאכול במקום השני אבל כשדעתו מתחלה לאכול במקום השני א"צ לברך אף שהוא שינוי מקום, ולכן לא השיג הראב"ד על הרמב"ם בפכ"ט משבת לענין קידוש דבדעתו מתחלה לאכול במקום השני יכול לאכול במקום השני ואף אם הראב"ד יסבור כתוס' דרק בממקום למקום בחד ביתא מועיל דעתו מתחלה לכך דנפרש דהמשמעות לכאורה כלשון הכ"מ בברכות שם דרק במזרחה ומערבה של תאנה מחלק זה הראב"ד דכתב אבל אם כשבירך בתחלה היה בדעתו לגמור סעודתו במערבה לית לן לאחשובי לגמרי כמבית לבית וא"צ לחזור ולברך, דמשמע דמבית לבית אחר ממש גם הראב"ד לא מחלק, מ"מ היה לו להראב"ד להשיג בפכ"ט משבת דממקום למקום יועיל דעתו לאכול במקום השני דבבית זה, אלמא דלענין קידוש לא מחלק דהוא משום דדעתו ומחשבתו אינו עושה שני המקומות למקום אחד, ורק לענין ברכות סובר שאף שהן שני מקומות והוא שינוי מקום א"צ לברך בדעתו מתחלה לכך.

ומהמחבר /או"ח/ משמע לכאורה איפכא דבסימן ער"ג ס"א לענין קידוש הביא די"א שמועיל דעתו לאכול במקום האחר כשהן בבית אחד כהתוס' והרא"ש ובסימן קע"ח ס"א לענין שינוי מקום בברכה לא נקט דאיכא יש אומרים דבדעתו לכך לא יברך משמע שסובר דאף שלקידוש הוא מצד דעתו לכך כבמקום

סעודה במקום למקום בחד ביתא להי"א מ"מ לענין ברכה גם לדידהו הוא בדין שינוי מקום, דלא כהרמ"א /או"ח/ שגם בסימן קע"ח כתב דלא מיקרי שינוי מקום כששני המקומות הם בבית אחד, וכתב הגר"א משום דדין שינוי מקום שוה לשניהם, הרי סובר המחבר איפכא מהראב"ד דלראב"ד לענין ברכה מדין שינוי מקום א"צ לברך ובקידוש אינו במקום סעודה ולהמחבר הוא בדין שינוי מקום לענין ברכה ולענין קידוש להי"א הוא במקום סעודה. ועיין בב"י סימן קע"ח שכתב להראב"ד שהוא סובר כהר" נסים גאון דנחשב מצד דעתו לאכול במקום האחר במקום סעודה שלכן סובר כן גם שאינו בדין שינוי מקום לברכה וא"כ הי"ל לכתוב בסימן קע"ח ג"כ די"א שבדעתו לכך א"צ לחזור ולברך, ועיין בסעיף ג' שכתב המחבר יש מי שאומר שאם היה בגן ורוצה לאכול מפירות כל אילן ואילן כיון שבירך על אילן אחד א"צ לברך על האחרים והוא שבשעה שבירך היה דעתו לאכול מאותן האחרים ופי' הגר"א שהוא שיטת הראב"ד דהוא כהרמ"א בסעיף א' דלא מיקרי שינוי מקום בדעתו לכך וכמו בקידוש, וגם בבאר הגולה שכתב על הא דהעתיק המחבר לשון הרמב"ם באכל במזרחה של תאנה ובא לאכול במערבה צריך לברך, והוא שלא היה דעתו מתחלה לכך כהראב"ד וכדלקמן סעיף ג' אלמא דגם הוא מפרש שבסעיף ג' נקט שיטת הראב"ד שא"כ הוא כדכתב הרמ"א ודינו כמו בקידוש ונמצא שגם המחבר סובר כהרמ"א שאין חלוק להי"א בין קידוש לשינוי מקום לברכה, אבל הוא דוחק דלמה לא נקט המחבר דין זה בסעי' א' במקום שכתב הרמ"א וגם לא בסעי' ב' במקום שנקט דין מזרחה ומערבה של תאנה שלכן מפרש המג"א סק"ט שבס"ג איירי במוקף מחיצות, ואין זה אוקימתא אלא שהרי נקט בסעי' ג' היה בגן וגן סתמו מוקף מחיצות וגם מדמסיק אבל מגן לגן אפילו הן סמוכים צריך לברך ואם לא היו מחיצות מ"ט מחשיבם מגן לגן, דודאי אין לומר שמגן לגן הוא אף בלא מחיצות מחמת שהיו של שני בעלים ואיירי בנתנו לו שתי הבעלים רשות לאכול, דלבד הדוחק הגדול באוקימתא כזו הנה אם היה כן נמי אין להחשיב זה שינוי מקום דמה שייך שינוי הבעלים להחשיב שני מקומות, אלא משמע דהוא בשביל המחיצה המפסקת ביניהן שלכן אף שהן של אדם אחד נמי הם כשני מקומות הרי דברישא בגן אחד משני אילנות איירי נמי במוקף מחיצות ויש בו הרבה אילנות כהמג"א, הוא כדמחלק הכ"מ להרמב"ם בין מזרחה ומערבה של תאנה דהוא שינוי מקום למזוית לזוית שאינו שינוי מקום דשאני התם שכותלי הבית מקיפים לשתי הזויות, ומה שצריך שיהיה דעתו לאכול גם משאר האילנות אף שמזוית לזוית אינו צריך לברך כיון שהוא חד מקום, כתב בלב"ש דבפירות האילן אם לא היה דעתו לאכול גם מאילנות האחרים היה זה נמלך דצריך לברך אפילו במקום אחד עיין שם, לפ"ז לא הביא המחבר שיטת הי"א גם הכא משום דסובר דאף להי"א שבקידוש נחשב כמקום סעודה לענין ברכה הוא שינוי מקום, ורק להראב"ד כתב בב"י שסובר דאינו בדין שינוי מקום כמו בקידוש להי"א, ולא חש על מה שלא השיג גם בדין קידוש ואולי משום דאפשר דסמך על מה שהשיג בהלכות ברכות, אבל יותר משמע שהראב"ד מחלק בהדין ברכה מקידוש דאף שהוא שינוי מקום דדעתו ומחשבתו אינו עושה אותם למקום אחד מ"מ א"צ לחזור ולברך בהיה דעתו לאכול במקום האחר, אבל בקידוש שבעי שיהיה במקום הסעודה אינו מועיל מה שהיה דעתו לאכול במקום האחר כיון דעכ"פ הוא מקום אחר ממקום שעשה בו הקידוש כדלעיל.

ולכן נראה שהתוס' סברי דאיכא שני הענינים בקידוש ובממקום למקום בחד ביתא ליכא חסרון מצד ענין הראשון משום דהם מקום אחד כהסבור מינה, ורק מצד ענין השני הוא החסרון, שלענין זה הא מועיל מה שיהיה דעתו לאכול במקום השני, כדחזינן מהירושלמי אליבא דרב דאינו סובר אלא כענין השני שלכן סובר דבהיה דעתו לאכול בבית האחר שיכול לקדש במקום האחר דלכן בממקום למקום בחד ביתא דגם לשמואל ליכא אלא ענין השני גם שמואל מודה דמועיל דעתו לאכול במקום השני, ונמצא שפיר שבממקום למקום בחד ביתא לא פליגי רב ושמואל. ואם הוא דין בהסעודה שגם בשני מקומות בחד ביתא איכא חסרון גם מצד ענין השני, הוא רק כשאין רואה מקום הקידוש אבל כשרואה מקום הקידוש גם לפ"ז ליכא חסרון דענין הא' אבל חסרון דענין הב' איכא דלא כרב שר שלום וספרי הגאונים דהתוס' שלא הביאו זה משמע שלא מחלקי, אבל בשביל חסרון זה הא מועיל דעתו לאכול שם, ושמואל הא היה מאיגרא לארעא שהם מקומות הנראין וע"ז א"ר ענן בר תחליפא דגם ממקום למקום אף באופן זה שרואין שנמי צריך לחזור ולקדש, ובכה"ג סברי התוס' דבדעתו לכך א"צ לחזור ולברך. ואם הוא דין בקידוש אפשר לתוס' לסבור גם כרב שר שלום וספרי הגאונים שליכא שום חסרון משום דנחשב ממש חד מקום ומה שצריך ומועיל לשמואל דעתו לאכול הוא בממקום למקום בחד ביתא באין רואין את המקום שקידש, דברואין המקום הא א"צ שיהיה דעתו לאכול שם ובמבית לבית הא אין מועיל מה שדעתו לאכול במקום האחר, ומתורץ שיטת התוס' מקושית הר"ן.

ולמה שבארתי טעם רב להירושלמי שאינו משום שמחשיב מה שדעתו לאכול במקום האחר כמקום סעודה, אלא משום דהוא סובר רק ענין הב' דהקידוש והסעודה הם שייכים זל"ז לקיומם דלכן צריך שלא יתחלק הקידוש מהסעודה שלזה סגי בדעתו לאכול במקום האחר, אין שום טעם להצריך לכתחלה לאכול במקום הסעודה, ולכן שפיר הקשה למה ליה לקדושי בביתא מאחר דאף לכתחלה יכולין לצאת בקידושא דביהכ"נ, וכן לשמואל בממקום למקום בחד ביתא לתוס' שמועיל גם לשמואל דעתו לאכול במקום שקידש דלא כהצל"ח, והיה יכול אף לכתחלה לקדש באיגרא ולאכול בארעא, ומוכרחין לומר דשמואל לא היה בדעתו בשעה שקידש לאכול בארעא לכן הוצריך/הוצרך/ לחזור ולקדש.

ולפ"ז אין לתרץ כהצל"ח קושית הנתיב חיים על הט"ז דהם נתכוונו לצאת על תנאי אם לא איתעקרא שרגא דהא יכלו לצאת בכל אופן שלא על תנאי מאחר דגם לכתחלה יכולין לצאת כשחשבו לאכול בביתם, ולא הי"ל לרבה לומר אלא דאם אתם רוצים לצאת בקידוש שלו כאן צריכים למיטעם ולא לומר להו דלמא אדאזילתא לאושפיזא מתעקרא שרגא, אלא דוקא אם אמר להם קודם הקידוש דלא כהט"ז.

ענף ו' והנה למאי דבארתי אליבא דהירושלמי לרב, וכן לשמואל אליבא דתוס' והרא"ש בממקום למקום בחד ביתא, שבזה לא פליגי דמועיל מה שהיה דעתו לאכול במקום האחר, דהוא משום דהקידוש והסעודה הם ענין אחד שמעכבין זא"ז דלכן צריך לקדש דוקא כשאיכא כבר ענין האכילה דהוא קביעות מקום, וכשקבע מקום לאכילתו סגי בזה להתחשב הקידוש להסעודה שהרי כבר איכא ענין הסעודה, הרי

יש טעם גדול שאם היתה קביעות סעודתו במקום הקידוש ואיתעקרא ליה שרגא או אונס אחר שא"א לו לאכול שם ומוכרח לאכול במקום אחר, והוא באופן שודאי יקבע מקום אחר ולא ידחה סעודתו למחר מחמת שיש לו מקום אחר בלא טירחא גדולה שיהיה ספק בשביל זה שמא ימנע מלקיים הסעודה בלילה, או שהוא זהיר וזריז לקיים הסעודה בלילה דוקא כדצריכין לעשות לכתחלה ובשביל איסור הצער דרעבון בשבת שאף בשביל טירחא גדולה לא ימנע מלקיים הסעודה בלילה, לא נתבטל בעקירת השרגא ואונסין אחרים שא"א לו לאכול במקום זה שקבע עצם ענין קביעות האכילה שצריך לזה יחוד מקום, דהרי ודאי יקבע תיכף מקום אחר ויאכל שם כמו שעשה בשעה שקידש שקבע מקום לאכילתו, שלכן לא נתבטל ענין הסעודה שהיא בשעה שקידש שהקידוש היה התחלת המצוה דקריאה לשבת עונג מאחר שודאי יקבע מקום אחר שידוע לו שיכול לאכול שם.

ונמצא שלרב היה יכול לאכול במקום האחר על סמך קידוש זה שעשה קודם דאיתעקרא השרגא ואונסין אחרים שהיה מוכן לאכול במקום הקידוש, גם במקום האחר אף שהוא בבית אחר, אבל לשמואל היה צריך לחזור ולקדש בשביל ענין הראשון דאיכא ג"כ בקידוש שמצריך שיהיה במקום הסעודה, ובמקום למקום בחד ביתא שליכא חסרון דמקום סעודה אבל איכא חסרון דענין השני דמעכבין זא"ז, גם לשמואל כשאיתעקרא שרגא או אונסין אחרים שלא היה יכול לאכול במקום שקידש יוכל לאכול במקום האחר אם ידוע שודאי לא ימנע מלאכול סעודתו בלילה כדלעיל.

וא"כ ר"ה שקדיש בביתו על דעת לאכול שם ואיתעקרא ליה שרגא אחר הקידוש אם היה סובר כרב לא היה צריך לחזור ולקדש כשעיילי ליה למניה לבי גנניה דרבה בריה, דהא ודאי מאחר שקבע מקום לאכול ובשביל זה עשה הקידוש יקבע מקום אחר תיכף שליכא שוב חסרון אלא אליבא דשמואל דאיכא גם ענין הראשון דצריך שיהיה במקום הסעודה דוקא, ואולי הזכיר דעיילי למניה לבי גנניה דרבה בריה דלא היה לו טירחא כל כך או שהיה לו רצון להיות שם ולא היה נמנע מפני טירחא וגם לא היה ספק אם יתן לו רשות דרק מזה איכא ראייה דסובר כשמואל, דאם היה למקום אחר שהיה טירחא או ספק שיתנו לו רשות לא היה ראייה דסובר כשמואל, דאף לרב נמי היה לחזור ולקדש משום דלמקום אחר כזה לא היה ברור בשעה שקידש אם היה אוכל שם שאפשר לא היה אוכל בלילה והיה מקיים הג' סעודות למחר ביום. ומתורץ קושית הצ"ח.

אבל יקשה מהירושלמי א"ר בון ולא פליגי מאי דאמר רב בשלא היה בדעתו לאכול בבית שקידש, דמשמע דאם היה בדעתו לאכול בבית שקידש ואח"כ נמלך לאכול בסוכתו, היה מודה רב דצריך לחזור ולקדש, אף שעשה הקידוש בקביעות סעודה, וכן ממה שאמר ומאי דאמר שמואל בשהיה בדעתו לאכול בבית שקידש ואח"כ נמלך לאכול במקום אחר דרב נמי מודה בזה והא למאי דבארתי פליגי רב בזה מאחר שקידש כשהיתה קביעות סעודה. וצריך לומר דמה שכתבתי שמועיל לרב כשקידש במקום שקבע לאכול שם ואכל אח"כ במקום אחר, הוא רק באיתעקרא שרגא וכה"ג באונסין אחרים שאינו יכול לאכול שם שלא

נתבטלה קביעות אכילתו דהיה בשעה שקידש אלא המקום דהרי אדרבה כיון שקבע לאכול אז אף שהיה במקום ההוא הרי ברור וידוע מזה שאונס שיארע במקום זה יעשה שיקבע במקום אחר שאפשר לו בלא טירחא גדולה ולא יהיה לו מניעה מצד הרשות וכדומה, אבל בנמלך בלא שום אונס שלא לאכול במקום שקידש אף שקבע לאכול שם נתבטלה כל קביעותו דמתחלה ונמצא כקידש כשעדיין לא קבע כלל מקום לאכול דליכא ענין הסעודה כלל אף שידוע היה שודאי יאכלו שלא מחשיב זה לקביעות אכילה תיכף עתה כדלעיל, ולכן בהא דירושלמי דאמר ר' יעקב בשם שמואל קידש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר ולא אמר ונאנס מלאכול שם דמשמע שלא היה לו אונס שהיה יכול לאכול שם כמחשבתו בקביעותו תחלה לאכול שם אך נמלך בעלמא מאיזה טעם קלוש, הרי נבטל בזה כל קביעות אכילתו והוא כמו שהיה בשעת הקידוש מסופק באיזה מקום יאכלו דהיה זה כליכא ענין האכילה כלל, דלא היה שייך לקדש דהא נמלך ונתחרט על קביעותו אז, והוי כלא קבע אז שום מקום דצריך לחזור ולקדש כשלא אכל שם במקום שקידש אפילו לרב, וכן היה במאי דא"ר אחא בש"ר אושעיא אמר רב בסוכתו עריבה עליו וקידש בביתו שמקדש בביתו יום טוב האחרון ואוכל בסוכתו, הוא דוקא כשלא היה בדעתו לאכול בבית שקידש אלא מתחלה חשב לאכול בסוכתו שעריבה עליו, אבל אם בתחלה היה בדעתו לאכול בביתו ואח"כ נמלך לאכול בסוכתו מפני שעריבה עליו כיון שאין זה אונס שנזדמן אחר שקידש שלא יכול לאכול בבית אלא דמתחלה לא חש לעריבות זה הוא בטול על עצם הקביעות אכילה דהיה לו מתחלה, והוי כלא נקבע אז שום מקום לאכילה דאין הקידוש מועיל דהוא כקידש כשעדיין ליכא ענין סעודה דאף לרב אינו מועיל, וכן הוא לשמואל בממקום למקום בחד ביתא.

והנה לכאורה כיון דבנמלך לאכול במקום אחר בלא אונס נבטל הקביעות, יקשה דאף אם חזר ממה שנמלך ורוצה לאכול כאן במקום הקידוש כמו דחשב תחלה נמי יצטרך לחזור ולקדש דהרי נמצא שקידש בלא קביעות לאכילה כלל, ולא משמע מגמ' אלא דבמקום האחר הדר קדיש שמואל, וכן ר"ה אבל במקום זה לא היו צריכין לחזור ולקדש, דהי"ל להגמ' לאשמועין חדוש יותר גדול דאף כשחזר אחר שנמלך ואכל במקום הקידוש נמי צריך לחזור ולקדש, ואף אם לא נזדמן לר' ענן בר תחליפא שיראה זה בשמואל הי"ל להזכיר בעצמו דא"כ אף כשחזר ואכל כאן נמי יש לחזור ולקדש, וצריך לומר דבמקום שקידש אף שלא היה כלל דעתו לאכול בשעה שקידש ונמלך ואכל או שהיה דעתו לאכול בבית אחר שלא יצא לשמואל ונמלך ואכל כאן יצא כדכתב הב"י דנראה לו כן, ולכן אף שבלא אונס נבטלה קביעות מקום לאכול דמתחלה כשנמלך לאכול במקום אחר א"צ לחזור ולקדש אלא כשעשה כהמלכתו ואכל ממש במקום האחר, אבל כשחזר בו מהמלכתו ורוצה לאכול במקום שקידש א"צ לחזור ולקדש, וזה נראה בסברת הב"י שהוצרך לחדש זה ומקורו מסברתו, ולא כתב זה לראיה ברורה משום שהוא רק משמעות דהא אפשר שלא אמר זה ר' ענן בר תחליפא משום דלא נזדמן לו לראות עובדא משמואל בזה ולא רצה להוסיף מעצמו כלום או שסמך שהכל יבינו שאין חלוק בין מקום האחר למקום זה אחר שנמלך, אבל סובר הב"י דודאי היה לו לפרש דבר כזה דיותר נוטה להב"י בסברתו דבמקום הקידוש לא יצטרך לחזור ולקדש

משום דבמקום הקידוש מסתבר לו שיש להועיל אף שלא היה בדעתו כלל לאכול ואף שהיה בדעתו לאכול במקום אחר שלכן אם ר' ענן בר תחליפא לא היה סובר סברא זו הי"ל לפרש ומשמע שגם הוא סובר כסברת הב"י ומשמעותו זה הוא ממילא כראיה שיש לסמוך על זה.

וטעם הב"י נראה דמעשה הקידוש כיון שאין קידוש אלא במקום סעודה הרי הוא כנעשה מעשה לאכול כאן ואין מועילה מחשבה להוציא מידי מעשה, וזהו הכוונה במה שמסיק הב"י דלא חיישינן למה שהיה בדעתו, שלכאורה מה הוסיף בזה הלא כבר כתב הדין דהוי במקום סעודה, אבל הוא לטעם על הדין דהוא משום דלא חיישינן למה שהיה בדעתו נגד המעשה דקידוש דהוי זה כעין דברים שבלב שלא מקליש את המעשה, ומצד המחשבה שעכ"פ איכא דהא מועילה כשדעתו לאכול בשעת קידוש במקום אחר בחד ביתא, הוא רק להועיל שיוכל לאכול גם שם אבל לא מועילה להוציא מידי מעשה דקידוש, כהכלל שנאמר במחשבה במתני' דכלים פכ"ה מ"ט והובאה בקידושין דף נ"ט. ומסתבר דאף דבור לא יועיל להוציא מידי מעשה הקידוש אלא שיועיל להוסיף דיוכל לאכול גם במקום האחר ולא לאסור לאכול כאן ולא נימא שהועיל הדבור להחשיב שכל מעשה הקידוש נעשה דוקא לאכילה דמקום האחר ולא בכאן, וניחא שלא נצטרך לדחוק ולחלק בין הדעת לאכול במקום או שלא לאכול כלל הוא בין מחשבה ובין דבור.

ולפ"ז לרב שלדידיה ליכא הדין דהקידוש יהיה במקום הסעודה אלא שיהיה קביעות מקום לאכול, לא שייך להחשיב הקידוש למעשה לענין שיאכל שם, דהא כך הוא לענין הקידוש במקום זה או במקום אחר, ואף הקביעות שקבע בדעתו לאכול בשעת הקידוש הוא רק מחשבה דמחשבה אחרת מוציאה ממחשבה ראשונה בכל מקום חוץ מבטומאה דכי מעשה דמו כדאיתא בקידושין שם, ואף לר"ל דלא אתי דבור ומבטל דבור הא ללישנא קמא דוקא התם דנתינת מעות ליד אשה כי מעשה דמי לדידיה, וללישנא בתרא דר' זביד הא איתותב ר"ל, ונמצא שלרב איכא חומרא בדבר זה לגבי שמואל, דלשמואל אם עשה קידוש סתם ואף בחשב שלא לאכול או בחשב לאכול במקום אחר, אם נמלך ואכל במקום הקידוש יצא וא"צ לחזור ולקדש שם כחדוש הב"י ופסק כן הרמ"א ס"ג, ולרב לא יצא בעשה הקידוש אדעתא שלא לאכול כלל אף שאח"כ נמלך ואכל במקום שקידש. אבל כיון שהלכה כשמואל שפיר פסקו כן.

ולפ"ז ניחא הראיה מרבה שסבר כשמואל אף לפרש"י ורשב"ם ולל"ק דתוס' ד"ה ובקידושא דאם מתקרא להו שרגא באושפיזא לא יאכלו כלל עד למחר גם להירושלמי שאף רב מודה דאין קידוש כשלא יאכלו כלל, בשלמא לרש"י ורשב"ם אפשר סברי דגמ' דידן פליג אירושלמי וסובר דלרב יוצאין בקידוש אף שאין אוכלין כלל, אבל להתוס' שמפרשי דלא פליג ואף לגמ' דידן דוקא כשדעתו לאכול במקום האחר יצא ידי קידוש א"כ הא ליכא ראייה דסובר כשמואל דכיון שלא יאכלו כלל הא גם לרב לא יצאו בהקידוש כשלא יטעמו בבית רבה, ורק לל"ב דתוס' דיאכלו במקום שיש נר ואין יין איכא ראייה, (ועיין בצל"ח שמפרש הראיה רק לל"ב דתוס', אבל הא תמוה מאד דמה יעשה אליבא דל"ק דתוס', ואולי ידחוק לומר דל"ק דתוס' יסבור דגמ' דידן פליג על הירושלמי דלא כדסברי לעיל שודאי הוא דוחק גדול), אבל למה שבארתי

ניחא דאין הראיה ממה שאמר להו דלא נפקיתו בקידושא דהכא דגם לרב לא יצאו כשלא יאכלו, אבל הראי' הוא ממה שאמר להו טעימו מידי, דלרב מאחר שבשעה שקידש רבה לא חשבו לאכול אלא באושפיזא לא היו יוצאין בקידושא דרבה אף אם יטעמו, אלא יצטרכו לעשות קידוש אחר, והא לא אמר להו שיקדשו ויטעמו אלא טעימי מידי לבד משום דכשיטעמו כאן אף שלא חשבו מתחלה לאכול כאן יצאו בקידושא דרבה, שזהו רק לשמואל ולא לרב. וא"כ מוכרחין לומר כהט"ז דאמר להו אחר שקידש שיטעמו שאז יצאו מצד סברת הב"י, ושפיר הוכיח הט"ז דאיכא ראייה מעובדא דרבה לסברת הב"י ופסק הרמ"א.

ומה שהקשה הנתיב חיים דלמה לא אמר להו רבה בלא חשש דעקירת שרגא מאחר שידע שמכוונין לצאת בקידוש רבה ולאכול באושפיזא דלא יצאו משום דהוא סובר דהלכה כשמואל, צריך לומר בהכרח שרבה לא הקפיד על תלמידיו אם סוברין כרב כמו הכללא בכל מקום דהלכה כרב באיסורי דאין להחשיב זה לטעות שיקפיד ע"ז ובודאי היו הרבה אמוראי בזמן רבה שהיו סוברין כרב דעדיין לא איפסק הדין ברוב כשמואל שלכן אף שהיו תלמידיו לא היה מקפיד עלייהו במה שהיו מתכוונין לצאת בקידוש שלו ודעתם לאכול בביתם, אבל אמר להם דיטעמו מידי שהוא מורה להם שהלכה כשמואל דאין קידוש אלא במקום סעודה ממש בשביל שהוא צורך להם עתה לידע דהלכה כשמואל מטעם דדלמא אדאזליתו לאושפיזא מתעקרא לכו שרגא ותצאו במה שתטעמו כאן דלרב לא תצאו במה שתטעמו כאן, ואף שהוא לקולא בעובדא זו כשאין לסמוך על רב בהוראתו אף קודם שנפסקה ההלכה כשמואל.

והנה ר' נסים גאון שמפרש דלשמואל אליבא דירושלמי אף מבית לבית אם היה דעתו לאכול בבית האחר א"צ לחזור ולקדש, והוא אף לגמ' דידן דהא פסק כן ולא היה פוסק כירושלמי כשגמ' דידן פליג עליו, מוכרחין לומר שאליבא דרב פליגי דגמ' דידן שנקט דינא דרב ודינא דשמואל בחד עובדא לענין שיצאו בקידוש דעושין בביהכ"נ שרב אומר יצאו ידי קידוש ושמואל אומר לא יצאו בהכרח שפליגי שהרי בחד עובדא הוא שזה אומר יצאו וזה אומר לא יצאו ול"ד להא דבירושלמי שאירי בתרי עובדי שמואל אמר דינו שצריך לקדש בקידש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר ורב אמר דינו שמקדש גם במקום אחר במי שסוכתו עריבה עליו ומקדש בביתו על דעת לאכול בסוכה שביך לומר שלא פליגי וגם שאין זה אוקימתא שמפורש החלוק בדברי עצמן, דשמואל לא אמר אלא בנמלך הרי משמע דאם מתחלה היה על דעת כן א"צ לחזור ולקדש, ורב הא אמר בדעתו לאכול בסוכה, דהוא כמעט הכרח לומר שלא פליגי, אבל בגמ' דידן שאירי תרוייהו בחד עובדא ובפרט שהוא בקידוש דביהכ"נ שהעובדא הוא שכל אדם מקדש בביתו ובהכרח הוא בשביל אלו שלא מקדשין בעצמן שרב אמר שיצאו ושמואל אמר שלא יצאו הרי פליג גמ' דידן על הירושלמי שסובר דרב ושמואל לא פליגי דגמ' דידן סובר שפליגי. וזה נראה במש"כ הרא"ש אחר שהביא הא דר' נסים גאון ומה שמתרץ דבריו, מהא דבגמ' דידן משמע שלשמואל אינו מוציא אלא את האורחין, ומיהו בהא פליגי אגמ' דידן דמשמע התם דרב ושמואל לא פליגי אהדדי, דכוונתו שכן הוא בהכרח אליבא דר' נסים גאון ובודאי מפרש כן הר' נסים גאון שא"כ אפשר לומר דפליגי גם אליבא דשמואל כדפי' בק"נ כוונת הרא"ש עיין שם.

עכ"פ מפורש ברא"ש דר' נסים גאון סובר דאליבא דרב פליגי הירושלמי והבבלי ורק אליבא דשמואל סובר שלא פליגי בדבר שאין הכרח לומר שפליגי יש לנו לומר שלא פליגי, שלכן מפרש דלשמואל גם לגמ' דידן כשדעתו לאכול בביתו יצא ידי קידוש ורק בנמלך סובר שמואל דצריך לחזור ולקדש כדסובר הירושלמי. ונמצא לגמ' דידן שרב סובר שקידוש הוא אף בלא סעודה כלל ויוצאין כל השומעין בקידוש זה ואין שום צורך לקדש בבית אלא להוציא בניו וב"ב, ושמואל סובר דאין יוצאין בקידוש זה אלא אלו שדעתן לאכול ויש להם קביעות מקום לאכול אף שהמקום הוא בביתו שאינו במקום הקידוש כענין האחרון שכתבתי, וממילא אלו דצריכין לקדש בבית דלא סגי להו במה ששמעו קידוש בביהכ"נ שיכולין לצאת בו מאחר דהיה דעתם לאכול בביתם שהוא מקום קביעותם לסעודתם משום דיש להם אשה ובנים שצריך להוציאם אין דעתן לצאת כלל ידי קידוש כששמעו בביהכ"נ, דרק לרב שהקידוש אינו שייך כלל להסעודה ואין לו צורך לאכול בשביל הקידוש יש לנו לומר דבסתמא דעתו לצאת בביהכ"נ דיש לו תועלת באם לא יאכלו תיכף אלא לאחר איזה שעות שיוכל לטעום ולשתות, ואף שיצטרך לחזור ולקדש בביתו כדי להוציא בניו וב"ב מה בכך הרי ידוע לכל שאף מי שיצא מוציא, אבל לשמואל דהקידוש שייך להסעודה שהם מצוה אחת דקריאת עונג שהוא משני דברים קריאה ועונג ומעכבין זא"ז ומוכרח לאכול בשביל הקידוש אין לומר בסתמא דדעתו יהיה לצאת בקידוש דביהכ"נ אף דרשאי גם לצאת דמאחר דיהיה מוכרח מצד הקידוש לאכול סעודה בפת בביתו וגם יהיה מוכרח לקדש בשביל בניו וב"ב וגם אלו שאין להם ב"ב נמי הרי יוכל לקדש בביתו אלו שיש להם יין, דהרי אין לו שום תועלת במה שיצא בקידוש בביהכ"נ דהא תיכף כשיבא לביתו מוכרח לאכול ואם לא ימצא ב"ב בבית שיהיו מוכנים לאכול הא לא יצא ולא יוכל גם הוא לטעום כלום, ולכן הקשה למה לי לקדושי בבי כנישתא. אבל הא קשה דהא אפשר איכא מי שאין לו ב"ב וגם אין לו יין, שבשביל אנשים כאלו הרי יש לעשות הקידוש והם יצאו גם לשמואל כשדעתם לאכול תיכף כשיבאו לביתם, ע"ז תירץ הרא"ש שפיר דאתי למיטעי משום דלא יעלה על לבם דבר שאינו מצוי כזה שיהיה מי שאין לו ב"ב ואוכל לבדו בביתו שאינו הולך גם לבית אחר למכריו לאכול שם לכבוד השבת בצוותא ויאמרו דהקידוש לא שייך כלל להסעודה, שלכן מקדשין בביהכ"נ כיון שהכל יוצאין בקידוש זה שלכן אף שג"כ יצטרכו לקדש בבית להוציא בניו וב"ב אפשר לא ימצא את ב"ב בבית שיהיו מוכנים לאכול תיכף אלא לאחר שעות ויהיה לו תועלת שיוכל לטעום איזה דבר כדלעיל והוצרך לתרץ שמקדשין בשביל האורחים, שלכן לא אתי למיטעי וממילא יועיל הקידוש גם לאלו שירצו מאלו שאין להם ב"ב כשירצה לאכול תיכף בביתו, וניחא שפיר תירוץ הרא"ש.

ולמאי דכתבתי דהראיה מרבה הוא מהא דהיו רשאים לטעום דהוא רק אם הדין הוא דצריך לאכול דוקא במקום הסעודה כענין הראשון דמצריך שמואל במקום סעודה ממש, אבל לרב אליבא דהירושלמי דכן סובר שמואל לגמ' דידן להר' נסים גאון אם יטעמו יצטרכו לחזור ולקדש מאחר שבשעת קידוש חשבו לאכול באושפיזא, הקשה המרדכי שפיר מהא דאמר רבה טעימו מידי אחר שכבר קידש דלר' נסים גאון אם יאכלו באושפיזא הא יוצאין בקידוש של רבה ואם לא יוכלו לאכול משום דאתעקרא שרגא אף בכאן לא

יוכלו לטעום בלא קידוש אחר וליכא שוב תירוץ הק"נ והקרני ראם, אבל יש לתרץ דר' נסים גאון יפרש דרבה אמר להו קודם קידוש כדמפרש הנתיב חיים, דהא לדידיה לגמ' דידן סובר רב דיוצאין בקידוש בלא סעודה כלל ואם לא היה איכפת לו כשיעשו כרב לא היה לו לומר כלום, אלא דרצה שיעשו כמו שהוא סובר ולכן הוצרך לומר להם קודם קידוש דאם רוצין לצאת בקידוש שלו יטעמו.

ענף ז' ונשאר לנו לתרץ מה שקשה איך לא חשש שמואל לברכה לבטלה ונחית מאיגרא לארעא אחר שקידש שהקשה הצ"ח מאחר דלמה שבארתי דמותר אף לכתחלה לרב לקדש כאן על דעת לאכול במקום האחר, וכן לשמואל לתוס' בממקום למקום בחד ביתא הוא אף לכתחלה וא"כ מוכרחין לפרש דנחית אחר שקידש וחזר וקידש דקודם שקידש היה יכול לקדש על דעת לאכול בארעא, וגם בלא זה דוחק גדול לפרש דהיה זה קודם שקידש, דא"כ הא ליכא מראיית ר' ענן בר תחליפא שום הוכחה לדין זה, דכיון שנמלך קודם קידוש לאכול בארעא איזה צורך היה לו לקדש באיגרא, ואין לפרש דכך אמר לו שמואל דאינו עושה באיגרא קידוש משום דאין קידוש אלא במקום סעודה אף בכה"ג דהוא בחד ביתא דא"כ היה אומר בפירוש אמר שמואל דאין זה במקום סעודה וכל העובדא שסיפר הוא למותר ממש, וא"כ משמע שלא אמר לו שמואל בפירוש כלום אלא מהעובדא שעשה כן שמואל יודע דסובר שמואל דאין זה במקום סעודה, והא אין לידע כלום מעובדא זו, ונצטרך לדחוק דר' ענן בר תחליפא העיד שיודע בברור גמור שמאיזה טעם רצה שמואל לעשות קידוש באיגרא ומ"מ לא עשה הקידוש באיגרא אלא בארעא נגד רצונו שלכן ודאי הוא משום דלא היה יוצא בקידוש ההוא, דא"כ חסר העיקר בגמ', ולכן צריך לפרש דהמלכתו למיחת מאיגרא לארעא היה זה אחר שקידש והדר קדיש בארעא פעם שניה, וא"כ קשה איך היה מותר לשמואל לגרום שיהיה ברכת קידוש הראשון ברכה לבטלה כדהקשה הצ"ח.

ולכן היה נראה לומר דבר חדש דהא חזינן שאמר רבא בביצה ל"ד ע"ב מקרא ודקראת לשבת עונג ששבת קובעת למעשר שהוא גם על פירות ועל שתיה דכל אכילה דשבת הוא קביעות כדפרש"י שם ולקמן דף ק"ה כתב הרשב"ם פי' אכילת עראי דשבת חשבי אותה קבע למעשר במס' ביצה משום דהוי עונג אפילו סעודת כל שהוא דידה קבע היא, ונמצא לפ"ז דהא דדרשינן במקום קריאה דקידוש שם תהא עונג הוא אף בעונג דכל אכילה ושתיה אף בפירות ואף בכל שהוא, ובתוס' הא מפורש דטעימו מידי הוא טעימת לחם שיוצא בה ידי סעודת שבת ולא במיני תרגימא, ואף הגאונים שהביא הטור שסגי בשתיית כוס יין כתב דפירות לא מהני, וכן הוא בש"ע סעי' ה', ועיי"ש במג"א ס"ק י"א שהביא משה"ג דכתב דאף בפירות דיו מהאי טעמא שכתבתי דכל סעודת שבת נחשבת קבע אבל צריך להבין הטעם דפירות לא מהני וכ"ש שיטת התוס' והרא"ש דמצרכי דוקא לחם.

ותמוה לי דברי הב"י שכתב אין להוכיח שהתוס' והרא"ש חולקים על סברא זו מדכתבו דטעימו מידי שאמר רבה היינו טעימת לחם דוקא דאיכא למימר דלא כתבו כן משום דבשתיית כוס לא ליפקו מידי קידוש אלא משום דלא נפקי ידי סעודה אלא בפת וכדמשמע מסוף לשונם אבל אפשר דמודו לדברי

גאונים הללו דלענין קידוש במקום סעודה שפיר מיקרי מקום סעודה במקום ששותה כוס יין שחייב עליו ברכה, הא בתוס' מפורש שלא הקפיד רבה על מה שלא יאכלו ולא יקיימו חיוב הסעודה משום שיוכלו לעשות למחר שלש סעודות אלא על מה שלא יקיימו חיוב הקידוש בלילה. (וצריך לומר דאף שאמר רבא בדף ק"ז דמי שלא קידש בע"ש מקדש והולך כל היום כולו עד מוצאי שבת הוא רק כשנאנס ולא קידש בלילה אבל עיקר חיוב הקידוש בלילה וכמפורש בדף ק"ו דעל מה שתניא בברייתא אין לי אלא ביום בלילה מנין הקשה הגמ' אדרבה עיקר קידושא בלילה הוא קדיש דכי קדיש תחלת יומא בעי לקידושי, וכן כתב הרמב"ם פכ"ט ה"ד עיקר הקידוש בלילה ופשוט שאינו רק מדין זריזין מקדימין אלא שכן הוא מעיקר המצוה לקדש בלילה דוקא, וכלשון הטור והש"ע /או"ח/ בסימן ער"א אם לא קידש יש לו תשלומין למחר כל היום וכדכתב הרמב"ם בה"א שנקט שם עצם המצוה וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו, ונראה דבשביל זה נקט זה הרמב"ם דדין הזריזות במצוה לקיים בהקדם הוא דין כללי בכל מצות התורה ופשוט שאף בלילה יש לזרז להקדים כל מה שאפשר והי"ל להרמב"ם למינקט מצות הקידוש כל השבת והיינו יודעין דיש לעשות בלילה מדין זריזין מקדימין, דבגמ' הא לא נקט זה לחדוש דין אלא להקשות על הלשון אין לי אלא ביום בלילה מנין שלכן אפשר שאף שלענין עצם המצוה שוה ביום ובלילה הקשה דא"צ קרא לרבות הלילה שהוא אדרבה תחלת יומא, אבל הרמב"ם הא נקט זה לדינא ואם הוא רק מענין זריזות ליכא בזה חדוש, אבל הוא שמשמיענו שעיקר המצוה הוא דוקא בלילה אך באם נזדמן שלא קידש בלילה מקדש כל היום, והוא כענין תשלומין שכתבו הטור וש"ע וידע זה ממה דאמר בגמ' המקשן בטעמו דכי קדיש תחלת יומא בעי לקידושי דהוא טעם ששיכות הקידוש הא הוא בתחלת יומא, ונ"מ לדינא שאף בשביל צורך גדול אין לדחותו מבליילה להיום דאם היה זה רק בשביל זריזות היה רשאי לדחותו למחר בשביל צורך). ובשביל זה כתבו דמוכרחין לומר דאמר להם לאכול לחם משום דהקידוש צריך לעשות דוקא במקום הסעודה שיוצא בה בלילה דהוא דוקא בלחם, וכן הוא כוונת הרא"ש, ואף בלא זה הא אם היתה צורך הטעימה בשביל לצאת הסעודה לא היה ראייה מרבה דאין קידוש אלא במקום סעודה וצ"ע בכוונת הב"י.

וי"ל דהתוס' והרא"ש סברי דאף שאה"נ דשייך לקדש גם על כל אכילה ושתייה דהם בלשון עונג עיקר העונג הוא הסעודה דאכילת לחם כדכתבו בטעם שאין יוצאין סעודת ערבית ושחרית אלא בלחם שהם עיקר כבוד שבת דלכן כשרוצה לשתות יין ולאכול פירות וכל דבר צריך נמי לקדש דהא הם נמי ענין עונג שבקרא שנאמר שצריך לאוכלם במקום קריאה דקידוש, אבל לא נפטר בקידוש זה שעושה כשרוצה לשתות יין ולאכול פירות, גם כשיאכל אח"כ הסעודה החשובה שיש בזה יותר כבוד שבת שהוא עיקר העונג שמתעם זה לא נפטר מחיוב הסעודה דערבית ושחרית באכילות אחרות אלא בלחם והקידוש שעשה כשאכל הפירות אינו על עיקר העונג ויהיה מחוייב לעשות עוד הפעם קידוש כשיאכל הסעודה דלחם, ויותר היה נראה לפרש כן אליבא דהרא"ש שפי' במקום עונג שם תהא קריאה, שללשון זה איכא המשמעות דהעונג מחייב הקריאה דקידוש, שלכן שייך גם לפרש שעל כל עונג יצטרך לעשות קידוש במקום ההוא אבל מסתבר שאם יעשה קידוש על עיקר העונג שיפטר מזה על שאר עניני העונג ואף

בדומה לו, שלכן כשקידש בשעה שאכל פירות ושתה יין לא נפטר מקידוש כשיאכל אח"כ סעודה דלחם שהוא עיקר העונג ואף לא מפירות ויין הדומין לו כשיאכל במקום אחר, אבל כשקידש כשאכל לחם נפטר מקידוש על כל עונג שיעשה שוב בכל מקום שיהיה, ולכן שמואל באיגרא כשעשה קידוש הרי שתה הכוס שבשביל זה נמי רשאי לעשות קידוש אבל לא נפטר מזה ממה שיאכל בארעא אף יין ופירות וכ"ש שלא נפטר מאכילת לחם שיאכל בארעא, ונמצא שאף לכתחלה כשרצה לשתות יין באיגרא ולאכול פירות וכל דבר היה רשאי לעשות קידוש בשביל עונג זה, ואח"כ כשיאכל סעודתו בלחם בארעא לעשות קידוש עוד הפעם ולא היה זה לבטלה, לכן אף שכחשב /כשחשב/ בשעת הקידוש לאכול באיגרא הסעודה דלחם כחוב הסעודה בערבית ליכא ברכה לבטלה על שנמלך אחר הקידוש לאכול סעודתו דלחם בארעא שהוצרך לחזור ולקדש דמ"ש מבתחלה שהיה רשאי לעשות כן, דהא ודאי אף שנמלך מלאכול שם הסעודה דפת שתה עכ"פ שם היין דהא היה מחוייב לשתות תיכף היין במקום ההוא דבשינוי מקום היה צריך לחזור ולברך בפה"ג =בורא פרי הגפן= שזה ודאי היה לבטלה.

אבל אף ללשון הרשב"ם והתוס' ד"ה אף ידי דבמקום קריאה דקידוש שם תהא עונג שלשון זה הא לא משמע דהעונג הוא מחייב קריאה דקידוש אלא דהעונג יהיה במקום הקידוש ולא הותר לו לעשות במקום אחר, אבל ממילא הא כשיעשה עונג במקום אחר יצטרך לעשות קידוש מחדש שם דהרי לא יוכלו לקיים העונג שם, ונמצא שלא יוכל לאכול שום דבר במק"א =במקום אחר= אלא רק שם שודאי לא מסתבר שהקידוש יעשה מניעה מחיוב ומצות העונג שלא יוכל ליהנות בשום מקום אלא דוקא במקום שעשה הקידוש, שלכן ברור לגמ' שלא כל סעודה צריך להעשות במקום הקידוש אלא רק סעודה הראשונה והותר בזה לאכול שוב בכל מקום, וא"כ נמי שייך לומר בעונג אחר דאכילת ושתית כל דבר נמי יתיר עונג האחרונות ונצטרך ג"כ לומר דלא ניתר עונג היותר גדול בהקידוש שנעשה בו עונג הקטן, ואולי אף לא עונג קטן כמוהו ורק כשניתר עונג הגדול ניתר גם עונג גדול כמוהו וכ"ש עונג הקטן ממנו, אבל לפ"ז היה לן לאסור לעשות קידוש אלא במקום הסעודה דלחם ויקשה על שמואל, וצריך לומר דכיון דהוא דין בהסעודה יש לנו לומר שהוא מצד ענין זה דאיכא בקידוש דיהיה במקום הסעודה שהקידוש הוא דבר המתיר הסעודה, שג"כ הוא בחשיבות מצוה כהפרשת תו"מ =תרומות ומעשרות= שמתיר מטבל ושחיטה שמתיר הבהמה לאכילה וטבילה שמטהר מטומאה, שלכן גם בקידוש ענין זה דמקום סעודה הוא להתיר העונג, (ולפ"ז יהיה הדין איסור אכילה לפני קידוש אסמכתא מקרא זה דוקראת לשבת עונג מה שאין זה באיסור אכילה דקודם כל מצוה שא"כ אין הכרח שיהיה ככל המצות שאם התחיל אין מפסיקין דלא כדכתבתי בסימן הקודם וצע"ק), ששייך ג"כ לומר דרק כשהותר עונג הגדול דהוא האכילה הותר הכל, אבל מ"מ יהיה מותר גם לעשות קידוש להתיר עונג שרוצה לעשות מפירות ויין וכדומה אך קידוש זה לא יתיר עונג דבמקום וזמן אחר וכ"ש שלא יתיר עונג הגדול דסעודה בלחם.

ויהיה פירוש אין קידוש אלא במקום סעודה שהוא סעודת לחם לתוס' והרא"ש, היינו שהקידוש שפוסט מחיוב הקידוש הוא דוקא כשעשה הקידוש במקום הסעודה אבל כשעשה הקידוש שלא במקום סעודת

לחם לא נפטר עדיין דאח"כ כשיאכל הסעודה דלחם יצטרך לקדש פעם אחר, ואף כשירצה לעשות עונג אחר מפירות ויין וכדומה במקום אחר יצטרך לקדש פעם אחר, שלכן ניחא הא דשמואל שאחר הקידוש ששתה היין נחית לארעא לאכול סעודתו והדר קדיש.

ענף ח' אבל שיטת הגאונים לכאורה תמוה דהא ודאי מודו שבשתיית יין לא יצא ידי חובת הסעודה, וא"כ הוא משום דסברי דכיון דלא נאמר אלא וקראת לשבת עונג יוצא בקידוש גם בעונג דיין שהוא בכלל עונג דקרא זה כדילפינן מזה לקביעות מעשר שהוא גם ביין, שא"כ מ"ט אינו יוצא לדידהו בפירות שג"כ נקבעו למעשר בשבת ועיין במג"א ס"ק י"א דמשמע דהוא משום דחמרא סעיד ומטעם זה כתב דאוכל מיני תרגימא מחמשת מינים נמי הוא מקום סעודה ויצא דחשיבי טפי לסעודת שבת, היינו מהא דסעודה שלישיית אינו יוצא ביין לכו"ע ויוצא במיני תרגימא דה' מינים כדפי' במחצה"ש וכן הוא בפמ"ג בא"א, ומטעם זה כתב דגם תמרים דסעדי וזייני יש לומר דהוה קידוש במקום סעודה, אבל צריך מקור וטעם שיהיה מעלת סעיד שייך לחשיבות מקום סעודה לקידוש דמסברא בעלמא אין לומר כן.

ולכן לולא דמסתפינא הייתי אומר דאין כוונת הגאונים דיצא ידי קידוש לגמרי שיוכל לאכול מעתה אף במקום אחר ולאחר איזו שעות דלזה גם הם סברי כתוס' והרא"ש דהוא דוקא באכילת לחם, אבל הוא רק לענין ההיתר לשתות שם יין גם בלא אכילת לחם, וגם לאכול שם פירות וכל דבר דבשתיית יין יצא שם בהקידוש ולא יתחשב לבטלה, ומקורם הוא מהא דשמואל דנחית מאיגרא אחר שעשה קידוש לארעא והדר קדיש, הרי דלא היה ברכת הקידוש שלו לבטלה והוא משום דשתה היין מכוס הקידוש כפי הדין והותר לו שמה לאכול כל דבר אף אחר שנמלך שלא יאכל שם סעודתו דבלחם, וה"ה שמתחלה היה יכול לעשות קידוש על דעת שלא לאכול שם לחם אלא לשתות היין דקידוש, אבל לא פטר לו קידוש זה לגמרי דכשיאכל סעודתו בלחם אח"כ במקום אחר ובזמן מאוחר יצטרך לקדש מחדש וה"ה לשתות יין במקום אחר כדכתבתי לתוס' והרא"ש, אך פליגי באם לא ישתה יין כהשיעור דלמה שכתבתי תחלה לתוס' ורא"ש לא יהיה לבטלה אף כשיאכל פירות, ולהגאונים יהיה זה לבטלה אלא דוקא בשתיית יין, משום דהראיה מעובדא דשמואל היא רק על שתיית יין דיין הא ודאי שתה דכן היא דינו דהמקדש, אבל לא שמעינן מזה שגם באכילת פירות בלא שתיית יין היה מותר.

וטעם החלוק נראה דאף שגם פירות נקרא עונג שמטעם זה גם אכילת פירות הוא בדין קבע למעשר, מ"מ מסתבר להו דלענין שיתחשב סעודה לענין קידוש לא סגי במה שדין אכילת השבת קראו עונג אלא בעינן דבר שהוא עונג בעצם, דהא חזינן דעל קרא זה דוקראת לשבת עונג שמחייב אותנו לענג את השבת שאל בגמ' שבת דף קי"ח ע"ב במה מענגו ואמר רב יהודה בריה דר' שמואל בר שילת משמיה דרב בתבשיל של תרדין ודגים גדולים ור"ח בר אשי אמר רב אפילו דבר מועט ולכבוד שבת עשאו ה"ז עונג ואר"פ דהוא כסא דהרסנא, ועיין בט"ז רמ"ב חלוקי הדינים בזה, עכ"פ לא היה סגי בסתם אכילה דבכל יום דזה נקרא בשבת עונג ונשמע מזה רק שמחוייב לאכול ולשתות לכבוד שבת וכל מה שיאכל וישתה הוא העונג

בשבת, אלא ודאי שבקרא זה איכא כמה ענינים חדא דכל מה שאוכל בשבת נחשב לעונג שלכן הוא קבע ושנית דיוסיף ממש על אכילתו בדברים המענגים להאדם יותר מצד המציאות דיש בהם יותר הנאה והוא לכל אחד כפי יכלתו שזהו כסא דהרסנא להעני ותבשיל של תרדין ודגים גדולים לעשיר, ולענין זה הוו מינים אלו עדיפי מלחם שאוכל בכל יום, וגם איכא בקרא זה אכילת הלחם בסעודה שהוא חיוב שלש הסעודות בשבת דאף שהוא לחם דרגילין לאכול בכל יום מ"מ הוא דבר היותר חשוב, שלכן מסתבר להו שלענין קידוש צריך דבר שהוא עונג בעצם וחשוב דהוא יין דאף שאינו חשוב זה לחשיבות עונג דסעודה דאיתא בהאי קרא חשוב זה עכ"פ לקיום מצות עונג שניתוסף בקרא שצריך לענגו באכילה ושתייה יותר על מה שדרכו לאכול בחול כהא דדגים גדולים וכסא דהרסנא והוא גם עדיף מינייהו דביין איכא שמחה, ולכן כיון שכל הראיה היא מעובדא דשמואל אין למילף אלא שתיית יין שזה ודאי ששתה מכוס הקידוש ולא פירות ואפילו לא דגים גדולים ובשר דאולי גריעי מיין, וזה נראה בכוונת המג"א שאף שהביא הא דשה"ג דאף בפירות דיו משום דכל סעודת שבת נחשבת קבע כתב ודעת הטור וש"ע עיקר, ולא כתב טעם לדחות טעם שה"ג, דהוא משום הא דכתבתי דכיון שאיכא בקרא זה גם חיוב עונג בעצם מסתבר כהגאונים שדין קידוש במקום סעודה שילפינן ג"כ מקרא זה הוא דוקא סעודת דבר שהוא עונג גם בעצם שלכן לא הוצרך לבאר זה.

והנה לפ"ז ראה שסגי בשתייה דצריך לשתות מכוס הקידוש, דהוא לרב עמרם גאון ורב צמח גאון ברביעית דוקא כדהובא ברא"ש לקמן דף ק"ז (סי' י"ח) ולהרא"ש וכמעט כל הפוסקים סגי בכמלא לוגמיו שהוא פחות מרביעית, וכדסובר כן הב"י רע"ג שכתב על הא דכתוב בהגהות פכ"ט סק"פ בשם הר"מ דכוס מילה בשבת יתננו לתינוק דלפי דברי הגאונים שפיר דמי שישתה המוהל עצמו כשיעור שחייב עליו ברכה וכן פסק הרמ"א בסעיף ה', משום דאין מקום לפ"ז להצריך שישתה עוד רביעית לבד מה שהוצרך לשתות מכוס הקידוש כדהצריכו הלבוש והב"ח, ומה שהקשה הט"ז דא"כ כל קידוש לא יצטרך להיות במקום סעודה דהא מצריך לשתות כמלא לוגמיו, לא קשה כלום למה שכתבתי דאין יוצא ידי קידוש לגמרי אלא לענין שמותר לאכול בכאן פירות וכל דבר אף שלא יאכל לחם ולענין שלא היתה ברכת הקידוש לבטלה והיה מותר לשתות היין, וגם בלא זה לא קשה כלום דהא נוגע זה לענין השומעין שלא שתו כלל ואף לאלו שלא שתו אלא משהו דהא כמלא לוגמיו א"צ לשתות אלא המקדש או אחד מהן. ואף שהכרח ששתה שמואל הוא רק בכמלא לוגמיו מ"מ כתבו דהוא בשיעור שחייב עליו ברכה אחרונה דהוא ברביעית כדכתב המג"א בס"ק ח' הוא דמסתבר להו שלא חשוב פחות מכשיעור להקרא עונג בעצם, אף דקריו עונג לענין קביעות מעשר אף למשהו דאסור לאכול כשלא מעושר אף שלא ראה פני הבית דעכ"פ אינו עונג בעצם ושמואל כשנחית סברי דודאי שתה כשיעור.

והנה לפ"ז בקידוש דבבהכ"נ שברכת הקידוש אינה לבטלה משום דהאורחים יוצאין בזה ויכול המקדש לשתות יכול הוא לשתות אפילו לא ירצה לשתות רביעית ואף לא כמלא לוגמיו דהא לענין היתר השתייה בביהכ"נ דהוא מקום הקידוש הותר לשתות אף שלא יצא ידי הקידוש לגמרי, ול"ד למה שמצריכין שישתה

רביעית דהוא מאחר שאין בכאן מי שיוצא בהקידוש וכל הקידוש עושה בשביל עצמו משום שרוצה לאכול בכאן פירות וכדומה הרי יהיה ברכת הקידוש לבטלה שלא הותר לעשות הקידוש אלא במקום עונג שהוא עונג בעצם דהוא דוקא כשישתה יין כשיעור רביעית, וימצא שגם שתייתו פחות מכשיעור היה באיסור, אבל כשהקידוש עושה בשביל האורחין שאינו לבטלה יש להתיר לו ולכל מי שרוצה מהשומעין לשתות מכוס הקידוש אף פחות מרביעית, ולתוס' והרא"ש למה שבארתי הא ודאי יש להתיר.

ועיין במג"א בס"ק ח' שמסיק על מש"כ דהגאונים מצריכין שישתה רביעית וכן משמע מפסחים ק"א שכתבו התוס' בד"ה ור' יוחנן ששתו בביהכ"נ ואפ"ה לא יצאו ידי קידוש, ופי' בלב"ש שראייתו היא מהא דשמואל פליג וס"ל דאפילו ידי קידוש לא יצאו דבעינן במקום סעודה וכוותיה קיי"ל, ולכאורה תמוה דלשמואל כיון שלא יצאו הא אסור להם לשתות ונצטרך לפרש כיון שלא יצאו לשמואל דגם לא שתו ורק ר' יוחנן דסובר כרב דיש קידוש שלא במקום סעודה היו רשאים לשתות אף משהו, וא"כ אפשר איירי הגמ' דלענין השומעין דלא אפשר להו למיטעם רק משהו דהא אין עושין קידוש על כוס גדול המחזיק אף עשר כמלא לוגמיו שהוא לצבור המוכרח דבעשרה וכ"ש רוב בתי כנסיות שהוא צבור גדול, וגם הא השומעין אין צריכין כלל לטעום אלא משהו, שלר' יוחנן דסובר דשינוי מקום א"צ לברך יצאו גם ידי יין אף בשתיית משהו, ולענין המקדש עצמו אפשר דאה"נ שיצא גם לשמואל כיון שטעם מלא לוגמיו. ולמה שכתבתי דרשאים לשתות אף לשמואל גם בפחות מרביעית כיון שברכת הקידוש אינה לבטלה דהא האורחין יוצאין בקידוש, הרי גם לשמואל שתו כל הקהל והמקדש שתה מלא לוגמיו ומ"מ אמר שמואל על כולם שלא יצאו הרי ראה שבפחות מרביעית לא יצאו. אבל למה שפירשתי גם בשתיית רביעית לא יצא לשמואל לגמרי אלא באכילת פת כתוס' והרא"ש, והמג"א הא סובר דבשתיית רביעית יצא להגאונים לגמרי דלא כדבארתי וא"כ צריך להבין טעם הגאונים לשיטתו.

וצריך לומר דמפרש דהגאונים סברי דעונג הוא על היין כמו על הלחם, ואולי עוד עדיף דהא ילפינן מהאי קרא דאינו יוצא מצות עונג בלחם שאוכל גם בחול אלא בתבשיל של תרדין ודגים גדולים והעני לכה"פ בכסא דהרסנא, ונמצא שאדרבה בקרא זה דילפינן גם דקריאת הקידוש תהיה במקום הסעודה הוא גם על הסעודה דיון, ואף שלפ"ז גם דגים גדולים ובשר ועוד מינים חשובים כאלו שיוצא בהם מצות עונג יש להחשיב מקום סעודה דמ"ש מיין, אולי מסתבר להו דכיון דלא סעדי ולא זייני הם רק עונג כשאוכלם בתוך הסעודה דפת שמהפת הוא נסעד וניזון או אחר שאכל פת שהוא שבע ולא יצטרך לדבר הסועד ומיזון, והקידוש הא רוצה לעשות בלא אכילת פת, לכן סברי שרק על דבר עונג שגם סעיד ומיזון נאמר שבמקום שיעשה עונג זה יעשה קריאה דקידוש. וניחא לפ"ז מה שכתב המג"א דיוצא לדידהו גם במיני תרגימא מחמשת המינים דחשיבי טפי לסעודת שבת והם סעדי וזייני, וגם שפיר כתב הפמ"ג דגם תמרים דזייני נמי הוא במקום סעודה לדידהו. אבל לענין היתר לעשות קידוש הוא גם כשרוצה כל דבר מאחר דכל דבר הוא ג"כ בשבת בחשיבות עונג כדכתבתי להתוס' אבל לא נפטר מקידוש כשיאכל במקום אחר אלא

כשישתה יין ושאר דברים דזייני ולכן שמואל שלא שתה רביעית ולא אכל באיגרא דברים דסעדי וזייני הוצרך לקדש עוד הפעם כשנחית לארעא לאכול שם.

והוכיח המג"א להא דמצרכי הגאונים דוקא שתיית רביעית שמברכין עליו ברכה אחרונה ולא סגי בכמלא לוגמיו אף שג"כ סעיד וזן פורתא דהא בשביל זה חייב כרת ביו"כ = ביום כפור = בכמלא לוגמין, מהא דשמואל אמר דלא יצאו בקידוש דבהכ"נ שמשמע אף לא המקדש דשתה כמלא לוגמיו כדינו דמאחר דמותרין לשתות הא גם לשמואל שתו כולם אלמא דצריך רביעית דוקא, ורביעית מסתמא לא שתה מאחר דיצטרך לעשות עוד הפעם קידוש שלכן ישתה רק מה שצריך לכתחלה דהוא כמלא לוגמיו וניחא ראייתו גם לדידיה אליבא דהגאונים, וגם ניחא עובדא דשמואל דהיה מותר לעשות כן.

ולמה שבארתי שיטת הגאונים מתחלה דלא כהמג"א ניחא מש"כ הב"י דאפשר דלא פליג התוס' על הגאונים דכוונתו דגם התוס' דההיתר לעשות קידוש אינו אלא כשרוצה לשתות יין ומה שפירשו טעימי מידי הוא דוקא בפת הוא לענין ליפטר לגמרי במצות קידוש דזהו דוקא בסעודה דנפיק בה ידי חובתו בדין סעודת שבת דהוא בפת דוקא, אבל אין כוונתו שרבה אמר טעימו בשביל הסעודה דהא אדרבה מפורש שלא הקפיד על מצות הסעודה אלא על מצות הקידוש כדהקשתי.

ומה שבסימן רס"ט כתב המחבר דלא יטעום המקדש מכוס הקידוש דבהכ"נ נראה דהוא רק בזמננו שליכא אורחים שהוי ממש שלא במקום סעודה ואין זה קידוש כלל שלכן אסורין לטעום, אבל כשאיכא אורחים שהוא קידוש מותרין לטעום למה שבארתי בין לפי הפירוש דבתחלה בין אליבא דהמג"א והוא מוכרח דאל"כ הי"ל לגמ' לשאול לשמואל איך עושין בבהכ"נ עם היין משמע דגם לשמואל היו רשאים לשתות בבהכ"נ אף שלא יצאו ידי קידוש ליפטר אף במקום אכילתם ורק בזמננו שליכא אורחים שאינו קידוש כלל כתבו דיתנו לתינוקות.

ויש טעם להא דהלבוש והב"ח ושכן הסכימו הט"ז והמג"א דמשמע להו דקריאת הקידוש צריך להיות לבד העונג ולכן צריך לשתות יין להעונג לבד מה שצריך לשתות מכוס הקידוש, אבל אינו מוכרח זה כלל.

וראיתי בהמאירי דברים שצריכין עדיין באור ולא מבואר לי בעניותי וה' יאיר עיני להבין כל דברי רבותינו. אביך אוהבך בלונ'נ, משה פיינשטיין.